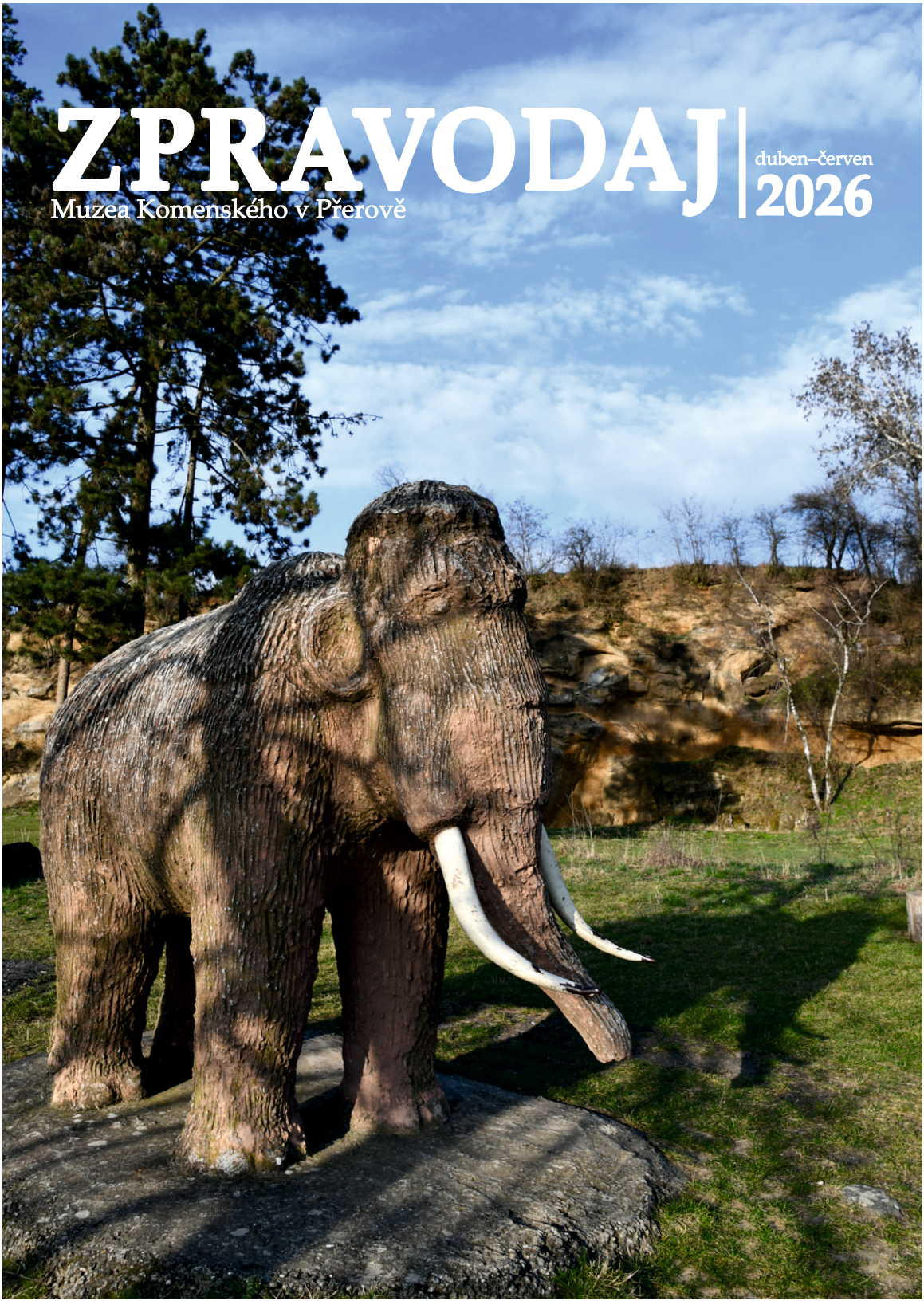
ZPRAVODAJ

Muzea Komenského v Přerově

duben–červen
2026

Muzeum Komenského v Přerově vás zve na výstavu:

KDO SI HRAJE, NEZLOBÍ!

Československé hračky 1945–1990

20. 3. – 20. 9. 2026

přerovský zámek
Horní náměstí 1, Přerov

Vstupné:
80/40 Kč

Víte, s čím si hráli vaši rodiče a prarodiče? Nebo sami rádi vzpomínáte? Právě pro vás máme výstavu mapující výrobní vývoj a výchovné funkce československých hraček.

Stovky hraček zapůjčených soukromým sběratelem, doplněné o předměty ze sbírek muzeí můžete obdivovat ve vitrínách i v jejich přirozeném prostředí: na pískovišti, nebo v dětském pokojíčku, herně školní družiny či na pultu dětmi tolik milovaného hračkářství.

Olomoucký kraj · Vlastivědné muzeum v Olomouci · Muzeum Záhoří · Pampeliška

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

Vernisáží to nekončí!

Zveme vás na doprovodné akce k výstavě československých hraček

Výstava hraček „Kdo si hraje, nezlobí“ byla úspěšně zahájena. Však na veřejnou vernisáž dorazilo ve čtvrtek 19. března kolem stovky návštěvníků! Z usměvavých výrazů ve tvářích bylo znát, že se naše snažení vyplatilo a výstava se líbí. Máme ohromnou radost! Nyní je ale na čase vás pozvat na doprovodný program, který bude po dobu trvání výstavy k dispozici, a to nejen dospělým, ale i dětem.

Jana Trtíková

Pěkně si hrej!

Tak se nazývají oživené prohlídky výstavy, které budou od 8. dubna 2026 v nabídce jak pro děti z mateřských a základních škol, tak i pro studentky a studenty pedagogických oborů středních, vyšších i vysokých škol. Ti nejmenší společně s lektory prozkoumají rozličné barvy, tvary a materiály hraček, se kterými si hráli jejich rodiče a prarodiče, skrze jednoduché hry si pak řadu z nich i vyzkouší „na vlastní kůži“. Starší žáci se pak seznámí i se stručnou historií hraček a také s dobou, ve které vystavené exponáty vznikaly. Studenti pedagogických škol poznají specializované funkce hraček, zejména ty výchovné a didaktické. Zároveň si zopakují základní fakta z vývojové psychologie, které uplatní při své budoucí pedagogické praxi a která je nutné brát v potaz při výběru vhodných hraček pro děti určitého věku.

Tvořivé středy v muzeu

Také oblíbená pravidelná kreativní setkání pro rodiny s dětmi se inspirují světem hraček. Děti i dospělí si vyzkouší práci s rozličnými materiály a domů si odnesou originální výrobek. Jak už je několik let zvykem, dílna proběhne vždy třetí středu v měsíci od 15 do 17 hodin v prostoru tzv. Vševědárny přerovského zámku. Zájemcům doporučujeme rezervaci místa na tel.: 581 250 531.

Od dubna do června se můžete těšit na tato témata:

15. 4. 2026, Vyrob si loutku. Výroba divadelních postaviček z papíru.

20. 5. 2026, Modurit je hit! Tvoření figurek a dalších drobností z dříve legendární hmoty.

17. 6. 2026, Pytlík plný her. Látkový sáček s ručně vyrobenou sadou her na cesty.

Muzejní noc 12. 6. 2026

Také v letošním roce se můžete těšit na oživené prohlídky výstav i stálých expozic, soutěže a kvízy, výtvarnou dílničku a další bohatý program pro širokou veřejnost. Tentokrát se večer ponese ve výjimečně hravém duchu, navíc nás možná navštíví i legendární Buffalo Bill! Muzejní noc v přerovském zámku proběhne od 18 do 23 hodin, poslední vstup možný v 22.00. Podrobnosti o programu najdete na webu nebo sociálních sítích muzea.

Dětský výtvarný salon

Výtvarná soutěž pro děti na téma „Hračky z jiné doby". Zúčastnit se mohou všechny děti od 3 do 15 let, vypsány budou čtyři věkové kategorie, přijímáme jak klasické plošné výtvarné práce do formátu A3, tak trojrozměrná díla. Příjem prací potrvá do 15 června 2026, po dobu letních prázdnin pak budou všechny práce vystavené ve 2. patře přerovského zámku. O vítězích v každé kategorii rozhodne odborná porota, ale svůj názor bude moci vyjádřit i veřejnost: ke každé zakoupené vstupence do muzea bude poskytnut hlasovací lístek.

Slavnostní vyhlášení pak proběhne v září u příležitosti derniéry výstavy „Kdo si hraje, nezlobí". Účastníci budou soutěžit jak o drobné hmotné ceny, tak o volné vstupenky do Muzea Komenského v Přerově. Přesné podmínky soutěže i přihlášky k účasti najdete ke stažení na našem webu nebo v tištěné podobě na pokladně muzea.

V případě dotazů nás kontaktujte na emailové adrese: trtikova@prerovmuzeum.cz

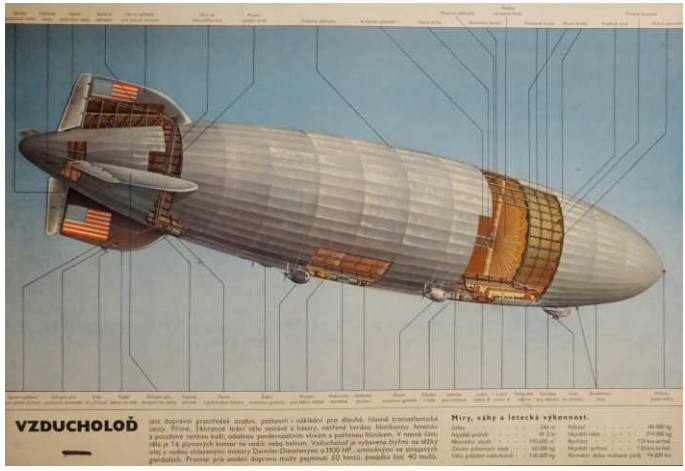

Český sen o létání

Nejmladším druhem přepravy, kterou se člověku podařilo ovládnout, je létání. Přes první kluzáky a létajících stroje, montgolfiéry a vzducholodě vzniklo na začátku 20. století několik motorových letadel, z nichž poprvé vzlétlo v roce 1903 letadlo bratří Wrightů. Během celého 20. století došlo k obrovskému rozvoji letecké osobní i nákladní dopravy, díky čemuž je v dnešní době letecká přeprava tou nejbezpečnější dopravou a denně transportuje skoro 10 milionů cestujících.

Veronika Balajková

Nejmladším druhem přepravy, kterou se člověku podařilo ovládnout je létání. Přes první kluzáky a létajících stroje, montgolfiéry a vzducholodě vzniklo na začátku 20. století několik motorových letadel, z nichž poprvé vzlétlo v roce 1903 letadlo bratří Wrightů. Během celého 20. století došlo k obrovskému rozvoji letecké osobní i nákladní dopravy díky čemuž je v dnešní době letecká přeprava tou nejbezpečnější dopravou a denně transportuje skoro 10 milionů cestujících.

Vzducholoď. Brno, J. Unger 1937.

Po všech dlouhých stoletích snů o létání (Ikaros a Daidalos, létající koberce) převedl tyto fantazie do konstrukční roviny otec letectví **Leonardo da Vinci** (1452–1519), který nakreslil více než 150 návrhů konstrukcí např. helikoptéry, létajícího stroje, rogala či padáku, avšak nikdy se mu nepodařilo některý ze svých nápadů uvést do provozu. Prvotní vážné pokusy o létání se konaly v 18. století v Evropě s horkovzdušnými balony. První úspěšnou zkoušku s balonem provedli v roce 1783 v Paříži **bratři Montgolfierové**. Brzy po tomto úspěchu se objevily i balony naplněné vodíkem, avšak velkou nevýhodou balonů byla jejich špatná ovladatelnost. Řiditelnou vzducholoď postavil až v roce 1852 Francouz **Henri Giffard** (1825–1882). O rozvoj vzducholodí se však především zasloužil německý hrabě **Ferdinand von Zeppelin** (1838–1917), jehož první vzducholoď LZ-1 vzlétla roku 1900 a byla dlouhá 140 m. Největší vzducholodí byl LZ 129 Hindenburg, který poprvé vyletěl roku 1936. O rok později se však při přistání v New Jersey vznítil a ukončil labutí píseň vzduchoplavby už tak vytlačované motorovými letadly.

V Čechách byl legendárním průkopníkem létání **Vit Fu-**

Vzducholoď. Brno, J. Unger 1937.

čík, který v letech 1760–1770 uskutečnil několik letů na kluzácích. Nejvýznamnějším vynálezcem v technickém rozvoji kluzáků byl **Otto Lilienthal** (1848–1896), jenž postavil celkem 18 různých bezmotorových letadel. S vynálezem zážehového motoru na konci 19. století se otevřela cesta pro motorová letadla. Pionýry v této oblasti byli američtí majitelé servisu kol bratři Wrightové. Inspirovali se pracemi Otto Lilienthala. 17. prosince 1903 vzlétli s motorovým letadlem, které pojmenovali Flyer, při němž stroj letěl 12 s. Roku 1909 přeletěl Francouz **Louis Blériot** (1872–1936) kanál La Manche a jeho letounu typu XI. bylo vyrobeno asi 800 kusů. S letadlem Blériot uskutečnil svůj první úspěšný let i český pilot **Jan Kašpar** (1883–1927) jenž 16. dubna 1910 proletěl dráhu 2 km ve výši 20–25 metrů. Svůj nejslavnější let Pardubice – Velká Chuchle však provedl v sobotu 13. května 1911 již s letadlem vlastní konstrukce. Vzdálenost 121 km překonal za 92 minut ve výšce asi 800 m.

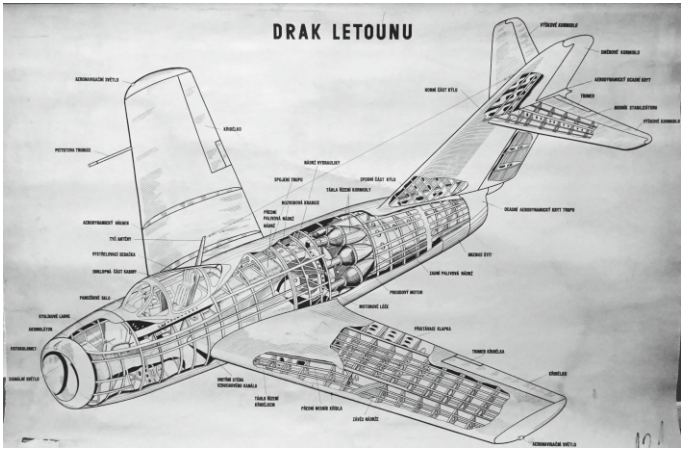
Díky rychlému technickému vývoji během první světové války se letadla zlepšovala, zvyšovala se rychlost a prodlužoval dolet. Kolem roku 1920 vznikla první letecká pošta a letecké společnosti. Roku 1927 přeletěl americký pilot **Charles Lindbergh** (1902–1974) Atlantský oceán z New Yorku do Paříže sám a bez zastávky za 33,5 hodiny. Prvotní Mezinárodní úmluva o letectví byla uzavřena 13.10. 1919 v Paříži a položila tak základ organizované mezinárodní letecké dopravě. **Československé státní aerolinie** (ČSA) byly založeny 6. října 1923 a zpočátku se soustředily především na přepravu zboží a osob na vnitrostátních linkách. Základnou pro zcela nové aerolinie se stalo letiště v Praze-Kbelích. Otevřená dřevěná letadla potažená plátnem, ale žádný velký komfort neposkytovala. Pasažéři měli horní polovinu těla zcela nekrytou a během letu byli vystaveni povětrnostním podmínkám. ČSA jim sice půjčovaly kožešinové kabáty, vysoké teplé boty, letecké kukly s brýlemi a rukavice se šálami, ale rozhodně to nebyla doprava pro každého. Avšak i přes tyto krušné začátky už v roce 1938 mělo Československo díky dvěma leteckým společnostem spojení s mnoha evropskými městy, ze kterých se návaznými lety dalo cestovat i do vzdálenějších destinací. ČSA nalétaly do roku 1938 necelých devět milionů kilometrů a přepravily téměř 140 tisíc cestujících, **Československá letecká společnost** (ČSL) byla v obou těchto statistikách zhruba na polovině.

V roce 1937 bylo otevřeno nové letiště v Ruzyni. Budova terminálu získala za své řešení zlatou medaili na mezinárodní výstavě umění a techniky v Paříži. V době okupace Československa nacistickým Německem byl provoz Československých státních aerolinií zcela zastaven. Jejich letadla byla zabavena německou společností Lufthansa. Během druhé světové války byly do sériové výroby zavedeny a v malém množství poprvé bojově nasazeny

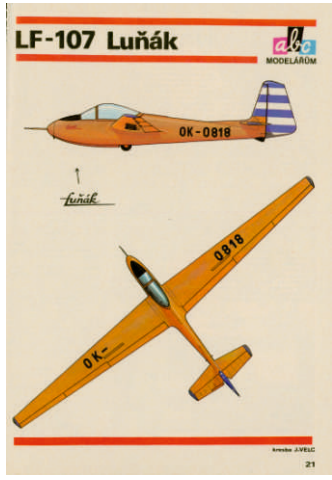
vrtulníky. Vrtulová letadla už dosáhla hranice svých možností, protože při rychlostech přes 700 km/h ztrácejí vrtule účinnost. Řešením bylo použití proudového motoru. Jako první postavilo proudový letoun Německo v roce 1939, byl to Heinkel He 178. Prvním vojensky použitým proudovým letadlem byl dvoumotorový Messerschmitt Me 262, bojově nasazený od roku 1944. Britové nasadili proudový Gloster Meteor ve stejném roce.

Již v roce 1947 překročil první pilot rychlost zvuku. Byl to **Chuck Yeager** (1923–2020) v experimentálním letadle Bell X-1. Po druhé světové válce vznikla úsporná a bezpečná velkokapacitní letadla až pro 500 cestujících, takže létání se stalo běžným způsobem dopravy na větší vzdálenosti, zejména přes oceány.

V důsledku únorových událostí se orientace ČSA přesunula na východ, a to nejen v destinacích, ale také v letecké technice. Roku 1949 získaly ČSA první letouny Iljušin Il-12 a Lisunov Li-2. Možnost kupovat západní stroje tím prakticky skončila. Na lince Praha–Moskva byl navíc roku 1957 poprvé nasazen proudový letoun Tupolev Tu-104, čímž se ČSA staly po Aeroflotu teprve druhou leteckou společností na světě, která takové stroje na svých linkách používala. V šedesátých letech nastal konkurenční boj mezi výrobci a boom nových typů letadel se stále se zvyšující kapacitou. V roce 1967 byly ČSA jednou z 34 leteckých společností na světě, které přepravily více než jeden milion cestujících. Začaly znovu létat také do západních zemí, kde měly propagovat sovětská letadla. Vznikly tak nové linky do Barcelony, Dubaje, Abú Zabí, ale i Montrealu nebo New Yorku.

SIEBERT, J.: Drak letounu. Praha: UP, 1956

Kluzák LF-107 Luňák. ABC mladých techniků a přírodovědců. Roč. 31/1986-87.

Počátkem roku 1991 koupily ČSA první západoevropský letoun Airbus A310. Od společnosti se oddělil slovenský Slov-Air, který začal fungovat samostatně. Na **České aerolinie** se pak definitivně přejmenovaly roku 1995. Firma začala postupně nahrazovat zastaralé sovětské letouny modernějšími západními stroji. V následujících letech se podařilo závazky vyrovnat a roku 2006 dosáhly ČSA nového vrcholu – přepravily rekordních 5,5 milionu cestujících. Byl to ale zároveň poslední úspěch, na který se už nepodařilo navázat. O dva roky později se finanční situace společnosti prudce zhoršila. Postupně došlo k privatizaci ČSA. Od října 2017 se majoritním vlastníkem stala společnost Smartwings.

Pokračování na následující straně.

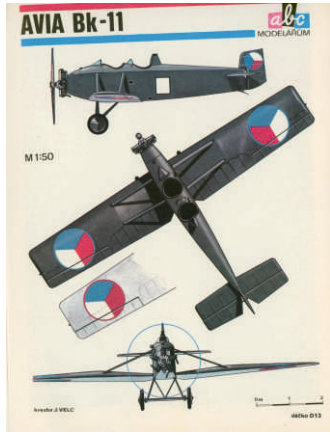
Školní obraz pro výuku jazyků. At the Airport. Kralice na Hané: CM, 2008.

Důležitou funkci měly v době neexistující dálniční sítě v ČSSR i vnitrostátní letecké linky. Zde se svou roli důležitého dopravního uzlu sehrál i Přerov. V roce 1958 byla na základě požadavků obyvatel a přerovských podniků otevřena letecká linka Přerov-Praha. Přerovské letiště, které od roku 1925 sloužilo především k vojenským účelům, se začalo využívat jako civilní letiště ČSA s letouny DC-3, Il-12, od roku 1960 Av-14T. Letecká linka byla vypravována každé ráno, pasažéři byli převáženi od Grand Hotelu Přerov zvláštním autobusem. V Grand Hotelu byla proto otevřena i restaurace od pěti hodin. Cena letenky byla 99 Kčs. Navíc byla prováděna doprava pro potřeby Přerovských Strojíren – zvláštní letecká linka do Košic. Odbavovací hala byla na pravé straně letiště (z pohledu od Přerova). Přistávací a startovací dráha byla používána stávající vojenská, která byla pro potřeby armády neustále udržovaná a technicky zajištěná. Provoz na této lince byl ukončen v roce 1974

ČESKÁ LETADLA

Na našem území vznikla celá řada podniků zabývajících se konstruováním letadel. Nejvýznamnějšími z nich jsou firmy Letov, Aero Vodochody a nástupci Zlínské letecké společnosti, z nichž se všechny v určité podobě věnují výrobě letadel dodnes.

Historie firmy LETOV sahá až do roku 1918, kdy se ještě jmenovala Letecký arsenál Praha a na počátku své existence se zabývala opravami vojenských letadel. V roce 1920 zahájila sériovou výrobu prvního československého vojenského letounu Letov Š-1. Továrna se ve dvacátých a třicátých letech stala významným výrobcem a její školní, stíhací a pozorovací letouny sloužily nejen v československém letectvu, ale byly také s úspěchem exportovány do zahraničí. Mezi nejslavnější typy patřil první československý letoun s celkovou konstrukcí vzor Š-16. Dalším úspěšným typem byly pozorovací letouny Letov Š-328, které tvořily významnou část výzbroje našeho letectva ve druhé polovině třicátých let. Už v roce 1920 vzlétlo první vlastní motorové letadlo Avia BH-1, původní sériově vyráběný stíhací dolnoplošník Avia BH-3 a zejména velkosériově vyráběný celokovový stíhací dvouplošník Avia B-534. Poté, co se Avia stala součástí koncernu Škoda, sem byla převedena i letecká výroba z Mladé Boleslavi, čímž se Avia stala v té době největší českosloven-

Letoun AVIA BK 11. ABC mladých techniků a přírodovědců. Roč. 28/1983-84.

skou společností vyrábějící celokovová letadla. Během války továrna opravovala letadla německé Luftwaffe. Po válce byl změněn název na Rudý Letov a znovu se začalo s výrobou. Prvotním typem na přelomu let 1946 a 1947 byl civilní Letov L 290 Orel postavený na bázi stroje (i s použitím některých dílů) Junkers Ju 290. Továrna se také zabývala výrobou kluzáků, prvním byl na svou dobu pokrokový Letov LF-107 Luňák. V souladu s mezinárodním vývojem a vztahy mezi ČSR a Sovětským svazem se v Letňanech v licenci vyráběly součásti sovětských letadel MIG. V roce 1967 v rámci reorganizace byly všechny letecké továrny v Československu spojeny do jediného koncernu s generálním ředitelstvím v Letňanech. Po této změně Letov ve spolupráci s továrnou Aero vyvíjel a vyráběl součásti i celé cvičné letouny L-29 Delfín a později i L-39 Albatros.

Již v roce 1919 byla založena továrna na výrobu letadel dnešní **Aero Vodochody.** Podnik měl svou rozlehlou montážní halu ve Vysočanech a další pobočku v Karlíně. Během 2. světové války se v ní vyráběla německá letadla. Vysočanská hala byla zničena při náletu 25. března 1945. Výroba se v roce 1953 přestěhovala do Vodochod. Po změně režimu v listopadu 1989 firma ztratila velkou část svých trhů v bývalém sovětském bloku a od té doby hledá vhodného partnera, který by jí umožnil naplnit výrobní kapacity a dále se rozvíjet. Vedle zcela otevřených letadel Aero A-14, které společnost používala až do roku 1927, se v provozu brzy objevily i polouzavřené letouny Aero A-10. Měly ovšem slabý a nespolehlivý motor, takže byly v provozu jen v letech 1924 a 1925. Později je nahradily kvalitnější zahraniční stroje, které zde byly vyráběny v licenci. Z novějších strojů můžeme jmenovat Aero L-59 Super Albatros (1992–96), Aero L-159 Alca (1997–2003, 2016–2017), Aero L-39 Skyfox (od 2019).

Mapa světové dopravy včetně mezinárodních letišť. Praha: GKP, 1985.

Další letecká továrna vznikla v Otrokovicích v roce 1934 jako **Zlínská letecká společnost a.s**. a postupem let vyprodukovala tisíce letadel. Jejím hlavním akcionářem se stala zlínská firma Baťa. Podnik vyráběl sportovní, zemědělské a cvičné letouny. Ty nesly značku Zlín, z nichž nejznámějším byl stroj Z-XII. Bě-hem německé okupace byl v Otrokovicích zkonstruován také německý cvičný letoun Klemm Kl 35 a dolnoplošník Bücker Bü 181, který byl produkován i po 2. světové válce pod čs. označením Z-181. Po osvobození přešla firma do státní správy a byla znárodněna. Od roku 1946 spadal pod Automobilové závody, později dostal název Zlínavion. V lednu roku 1948 se stala továrna součástí pražského podniku Let, n. p., později **Letu Kunovice**. Od 1. ledna 1953 se poprvé objevuje název **Moravan, n. p.** Vyráběly se tu víceúčelové letouny Aero Ae 45 a Aero Ae 145. V roce 1957 se začalo s vývojem lehkého víceúčelového a sportovního letounu L-200 Morava a o čtyři roky později s úspěšným zemědělským letounem Z-37 Čmelák. Po celá

léta firma vyvíjela a vyráběla mnoho typů kluzáků Zlín Z-22, Z 124 Galanka, LF 109 Pionýr, Z 425 Šohaj. Nejúspěšnějším typem byly Blaníky – L-13 Blaník. Během 60. let zde byl vyvinut 19místný turbovrtulový letoun L-410 Turbolet. Z další vzorů letounů řady můžeme uvést Z-26, Z-37 A Z-42. Velkých úspěchů dosáhly letouny řady TRENER, které v 60. a 70. letech určovaly vývoj letecké akrobacie v Evropě. V roce 1990 došlo k přeměně národního podniku na akciovou společnost, která i nadále pokračovala ve výrobě. Tato letadla pomohla pilotům získat řadu titulů mistrů světa či Evropy v letecké akrobacii, ale zejména se na nich vycvičili statisíce pilotů snad po celém světě.

Školní obrazy transportních prostředků, dopravní mapy a časopisy pro mládež použité v tomto článku vlastní Muzeum Komenského ve svých sbírkách. Tyto a další sbírkové předměty včetně modelů dopravních prostředků si budete moct prohlédnout od 15. října 2026 ve výstavavních prostorách přerovského zámku na výstavě Kola, křídla, kormidla a koleje: vývoj dopravních prostředků.

ATLAS, KTERÝ VYCHÁZÍ (I NEVYCHÁZÍ) DODNES

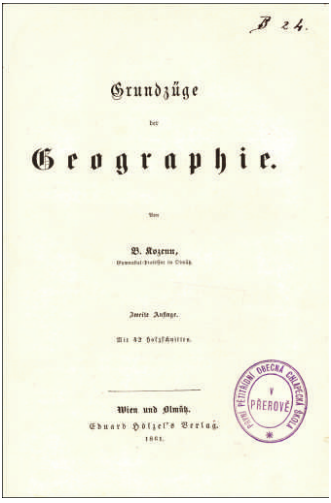
V druhé polovině 19. století byl nakladatelstvím E. Hölzla poprvé vytištěn zeměpisný atlas pro střední školy, jehož autor byl uveden pod německým tvarem svého jména Blasius Kozenn. Tento atlas se časem stal nejvydávanějším a nejznámějším atlasem, které rakousko-uherské školy používaly. Zatímco v našich zemích ho po vzniku Československa nahradily atlasy českých autorů, v Rakousku vychází po mnoha úpravách dodnes.

Marta Konířová

Blasius Kozenn se narodil 24. ledna 1821 jako Blaž Kocen v obci Hotunje ve východním Slovinsku. Po gymnáziu v Celji studoval filozofii a teologii a roku 1845 byl vysvěcen na kněze. Následujících pět let působil jako duchovní v několika obcích. V roce 1850 však své kněžské působení ukončil a začal se věnovat pedagogice. Znovu začal studovat, tentokrát matematiku, fyziku a přírodopis na vídeňské univerzitě a v roce 1853 složil zkoušku způsobilosti k jejich vyučování. Poté vyučoval v různých městech monarchie. Roku 1858 byl na vlastní žádost přeložen na německé gymnázium v Olomouci, kde začal vyučovat v roce 1859. Roku 1863 byl jmenován členem císařské školní rady a přestěhoval se do Vídně. V roce 1870 odešel do předčasné výslužby a 30. května 1871 ve Vídni zemřel. Připomínáme si tedy 205. výročí jeho narození i 155. výročí jeho úmrtí.

Kozennova učebnice a nástěnné mapy

Ještě před Kozennovým příchodem do Olomouce vyšla roku 1858 jeho učebnice *Grundzüge der Geographie* (Základy zeměpisu) v nakladatelství Conrada Adolfa Hartlebena v Pešti (Budapešť). Učebnice byla následně publikována v několika vydáních, které již vyšly v nakladatelství Eduarda Hölzla, stejně jako Kozennův atlas a školní mapy. Učilo se z ní na středních a později i měšťanských školách mocnářství. Užívala se i na olomouckém gymnáziu, kde Blasius Kozenn působil, avšak on sám ji nepoužíval, neboť vyučoval přírodopis a matematiku.

Ad 24.

Grundzüge

der

Geographie.

Von

B. Kozenn,

Dritte Auflage.

Mit 42 Holzschnitten.

Wien und Olmütz.

Eduard Hölzel's Verlag.

1861.

PŘEROVÉ

Titulní strana učebnice Grundzüge der Geographie z roku 1861, vydaná nakladatelstvím E. Hölzla. Podle razítka na titulním listu byla tato konkrétní učebnice v majetku obecné chlapecké školy v Přerově.

Ve sbírce Muzea Komenského v Přerově jsou dvě Kozennovy mapy, jednou z nich je Markrabství Moravské a vévodství slezské, nově přepracované od C. F. Baura a c. k. profesora J. Havelky. Při dolním okraji mapy je různými odstíny hnědé barvy vyvedeno několik výškových profilů.

Učebnice *Grundzüge der Geographie* byla přeložena i do češtiny, a to jako Kozennův *Zeměpis pro školy národní*, který *„na jazyk československý převedl“* středoškolský profesor Vilém Appelt. Kromě toho se stala základem pro učebnici *Počátkové zeměpisu, kteréž (s částečným užitím Kozennova zeměpisu) složil Josef Erben*, původně středoškolský profesor, jenž později získal docenturu v oboru statistiky průmyslu. Obě tyto učebnice vydal rovněž nakladatel E. Hölzel.

Kromě zeměpisné učebnice Kozenn vytvořil též několik nástěnných map, například mapu Evropy, Čech, Moravy a Slezka, Korutan aj. Recenze *Visecí mapy království českého* v Národních listech z roku 1866 tuto mapu doporučovala nejen pro školy, ale také pro další užití: *„…můžeme mapu tuto chváliti všem venkovským, městským a středním školám co výbornou pomůcku učebnou tím spíše, že tisk jest velký a tudíž i z větší dálky zřetelný, jakož i veškerým komptoirům* [kancelářím, pisárnám – pozn. aut.] *obchodním, průmyslovým a kancelářím vrchnostenským co velmi prospěšnou… Také našim občanským besedám sloužila by mapa tato zajisté za okrasu a ku potřebě praktické.“*

Kozennův atlas

Před Kozennovým atlasem používaly střední školy v rakouském mocnářství pře-

vážně atlasy dovážené z Německa. Jejich nevýhodou bylo obecnější zpracování zemí monarchie i chyby v místních názvech.

Kozennův atlas vznikl v době jeho působení v Olomouci. Ve stejné době studoval na olomouckém gymnáziu také Jan Havelka, později středoškolský profesor, zakladatel časopisu *Komenský* a spoluzakladatel olomouckého muzea. Havelka ve svých pamětech na B. Kozenna vzpomíná nejen jako na dobrodince, díky kterému získal dobře placené doučování, jež mu pomohlo zajistit živobytí při studiu na univerzitě, ale také jako na autora školního atlasu. Do prvního vydání tohoto atlasu Havelka podle svých vzpomínek „také některé věci kreslil.

Poprvé Kozennův atlas vyšel v roce 1861 německy pod názvem *Geographischer Schul-Atlas für Die Gymnasien, Real- Und Handelsschulen Der Österreichischen Monarchie* a česky pod názvem *Školní atlas v 31 mapách pro gymnasia, realní a obchodní školy.* Později vyšel ještě take v dalších jazycích monarchie, například polsky, maďarsky či italsky. Postupem času se stal „hlavním" atlasem užívaným na rakousko-uherských středních školách. Jeho úspěch byl dán jak kvalitou obsahovou, tak kvalitou tiskového provedení.

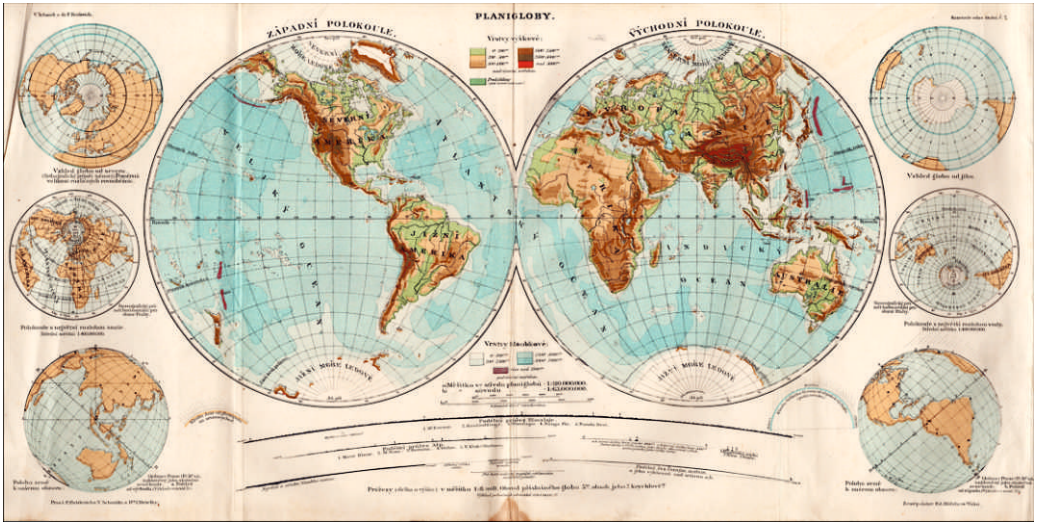

Nejstarší vydání Kozennova atlasu ve sbírce přerovského muzea je německé vydání z roku 1874, které sice vyšlo již po Kozennově úmrtí, ale ještě nebylo přepracováno. Na obrázku je první mapový list atlasu s vyobrazením zemských polokoulí.

Obsahovou kvalitu zajišťovala Kozennova pečlivá práce spolu s podrobnějším zaměřením map na země monarchie. Kvalitní tisk zajistilo Hölzlovo nakladatelství, původně sídlící v Olomouci, které v roce 1861 koupilo litografický závod ve Vídni, kam o deset let později přemístilo své hlavní sídlo. Časem se z tohoto závodu stal přední kartografický podnik.

Po Kozennově úmrtí byl jeho atlas postupně přepracováván několika kartografy, takže si stále zachovával aktuálnost a kvalitu svého obsasahu. Na druhou stranu se tímto přepracováním stále více stíral původní Kozennův vklad. *„Kozennův Atlas v novém vydání, ale tak přetvořen, že starého Kozenna nepoznáte naprosto – ani podle úpravy, ani podle věcného obsahu!"* napsaly *Paedagogické rozhledy* v roce 1900 k dalšímu upravenému vydání. Zároveň ale tyto úpravy chválily: *„Úprava zdokonalena a obsah o velmi důležité části rozmnožen… Pravili jsme, že i úprava je zcela nová a dodáváme, že jest nejenom nádherná, ale, což pro slabý zrak nynějšího pokolení velice váží, i veskrze zřetelným tiskem se honosí, jenž očí nenamáhá. Celé dílo je v každém vzhledě znamenitým pokrokem proti dřívějšímu vydání."*

Dokončení na následující straně.

Poslední vydání Kozennova atlasu v přerovské sbírce je české vydání z roku 1919, které přepracovali Vincenz Haardt a V. Schmidt a pro české školy upravil Jindřich Metelka. Na titulním listu není již uveden vydavatel Hölzel z Vídně, nýbrž jeho komisionáři Höfer a Klouček z Prahy. Mapa zemských polokoulí v tomto atlasu je moderněji pojatá a od původního Kozennova zpracování se liší.

V tomto směru byl Kozennův atlas přepracováván a modernizován i v průběhu 20. století. Vynesením c. k. ministerstva kultu a vyučování byl v prvním desetiletí 20. století schválen pro střední školy, učitelské ústavy a pro vyšší školy obchodní (obchodní akademie), c. k. ministerstvem veřejných prací pak pro vyšší školy průmyslové, školy pro dílovedoucí, stavitelské a umělecko-řemeslné a pro odborné školy průmyslové.

Po první světové válce, rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku Československa se sice na českých školách začaly používat atlasy českých autorů a Kozennův atlas z našich škol vymizel, v Rakousku však Hölzlovo vídeňské nakladatelství pokračovalo v jeho vydávání ve výše zmíněném duchu a přeneslo jeho tradici i do 21. století.

Přerov na mapě Moravy a Slezska v Kozennově atlasu z roku 1903 (výřez). U Olomouce je ještě jako samostatná obec zakreslena Nová Ulice, tři roky po vydání tohoto atlasu povýšená na město. V roce 1919 byla Nová Ulice sloučena s městem Olomouc.

SEKEROMLAT Z POZDNÍ DOBY KAMENNÉ

Zdeněk Schenk

V závěru roku 2025 nalezli spolupracovníci Muzea Komenského v Přerově Danka Tutková a Pavel Ondroušek na povrchu ornice v prostoru jedné z archeologických lokalit na katastrálním území obce Osek nad Bečvou v bečevské části Moravské brány kompletní exemplář brouseného vrtaného kamenného nástroje kultury se šňůrovou keramikou z pozdní doby kamenné – eneolitu.

Jedná se o sekeromlat jednoduchého typu. V nárysu má pětiúhelníkovitý tvar s vysedlými boky. Příčný průměr v týlní části je plošně oválný a v břitové pravoúhlý se zaoblenými rohy. Celková délka předmětu činí 126 mm. Maximální dochovaná šířka je 57 mm. Výška nástroje v úrovni provrtu je 32 mm, v úrovní týlu pak 23 mm. Hmotnost artefaktu činí 336 g. Povrch nástroje byl kvalitně obroušen. Provrt o průměru 20,5 mm byl umístěn mírně exentricky vzhledem k šířce nástroje a zároveň blíže k břitu nástroje. Provrt sloužil k upevnění sekeromlatu na dřevěné topůrko.

Popisovaný předmět byl na základě petroarcheologického určení prof. RNDr. Antonína Přichystala, Dsc., z Masarykovy univerzity v Brně zhotoven z intenzivně patinovaného serpentinitu se světle zelenou až šedozele-

Sekeromlat ze serpentinitu

nou barvou patiny. Surovina má náznak foliace díky šmouhovité stavbě tvořené temněji zelenými šlírami. Ta probíhá šikmo vůči protažení sekeromlatu. Pod stereomikroskopem lze místy pozorovat jemně šupinkovitou stavbu tvořenou minerály skupiny serpentinu a černý rudní minerál – magnetit. Exemplář z Oseka nad Bečvou se vyznačuje vysokou magnetickou susceptibilitou (kolem 42 x 10-3 SI jednotek, stanoveno přístrojem „ZH instruments SM 30"). Díky naměřené hodnotě lze původ suroviny předpokládat v prostoru serpentinitových masivů v jižním Polsku kolem kry Sovích hor, neboť tyto se vysokou magnetickou susceptibilitou liší od nižších hodnot serpentinitů v moldanubiku západní Moravy. Popisovaný artefakt velmi dobře koresponduje s magnetickou susceptibilitou serpentinitu ze známého lomu na nefrit u obce Jordanów v Dolním Slezsku vzdáleného stovky kilometrů od místa nálezu popisovaného sekeromlatu. Gogołówsko-jordanówský masiv je často považován za možný zdroj serpentinitu, kde probíhala prehistorická těžba této suroviny, z níž byly zhotovovány kamenné broušené nástroje. Surovina, případně hotové výrobky byly pravděpodobně přepravovány po prehistorické dálkové obchodní cestě z Dolního Slezska podél řeky Odry přes Horní Slezsko směrem k Moravské bráně.

Nalezený artefakt lze datovat do období pozdního eneolitu – kultury se šňůrovou keramikou. Kultura se šňůrovou keramikou byla rozšířena přibližně v období 2900–2350 př. n. l. na rozsáhlém území severní, střední a východní Evropy. Jejím charakteristickým rysem byly keramické nádoby zdobené otiskem šňůry a kamenné sekeromlaty, které představovaly nepochybně důležité artefakty užívané jako zbraň, a také symbol moci. Tyto typicky mužské atributy provázely jejich majitele jednak v průběhu života a zároveň i po jejich smrti, což dokládá jejich záměrné ukládání společně s dalšími milodary do mužských hrobů.

Na Přerovsku má archeologický výzkum památek kultury se šňůrovou keramikou dlouhou tradici spojenou především s průzkumem mohylových pohřebišť – dodnes především v zalesněných částech krajiny Kelčské pahorkatiny. V minulosti bylo nalezeno také velké množství ojedinělých sekeromlatů, které mohou indikovat existenci hrobu či pohřebních areálů narušených zemědělskou činností.

Z katastrálního území obce Osek nad Bečvou pochází několik dalších exemplářů sekeromlatů kultury se šňůrovou keramikou, které zde byly v minulosti nalezeny. V odborné literatuře na tyto starší nálezy upozornil archeolog Jiří Pavelčík v polovině 70. let 20. století. V roce 1999 je do svého katalogu sekeromlatů kultury se šňůrovou keramikou z území Moravy a Slezska: *The Corded Ware Culture in Moravia nad in the Adjacent Part of Silesia* zařadil archeolog Lubomír Šebela z Archeologického ústavu Akademie věd České republiky v Brně.

V místě nového nálezu byl proveden povrchový průzkum, při němž došlo k nálezu jednoho kusu kamenné štípané industrie – čepele zhotovené ze silicitu glacigenních sedimentů a zlomků pravěké keramiky, které lze rámcově datovat do období eneolitu.

V případě serpentinitového sekeromlatu z Oseka nad Bečvou se jedná o nádhernou ukázku obroušeného a dokonale vyhlazeného kamenného nástroje, který se po více než čtyřech tisíciletích zachoval nepoškozený do dnešních dnů. Tento movitý archeologický nález představuje cenný přírůstek do Nové archeologické sbírky Muzea Komenského v Přerově.

Marta Konířová

Dvě století od narození autora učebnic přírodopisu Aloise Pokorného

Učebnice přírodopisu tohoto jihlavského rodáka patřily v druhé polovině 19. století k nejužívanějším na školách rakouského mocnářství a ve Vídni je po něm dodnes pojmenována jedna z ulic.

Alois Pokorný se narodil 22. května 1826 v Jihlavě. Po absolvování střední školy začal studovat práva ve Vídni, časem však zjistil, že jeho životním zájmem není právo, nýbrž přírodopis. Pokračoval ve studiu na univerzitách v Göttingenu a ve Vídni. Od roku 1852 vyučoval na vídeňském akademickém gymnáziu. Roku 1864 byl Pokorný jmenován ředitelem nově založeného vídeňského reálného gymnázia.

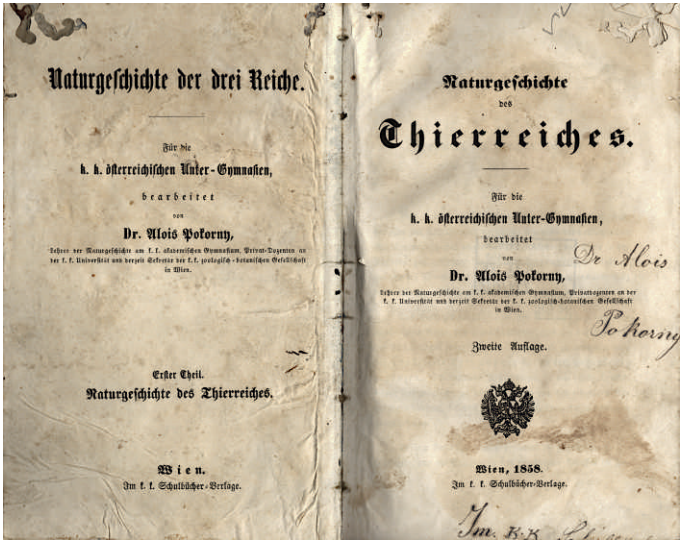
Alois Pokorný zemřel v prosinci 1886 v Innsbrucku. Je zajímavé, že ve Vídni stále existuje několik připomínek tohoto pedagoga. Jednou z nich je jeho čestný hrob na vídeňském Centrálním hřbitově. Další z nich je ulice, která byla pojmenována po A. Pokorném jako Pokornygasse v roce 1894. Třetí připomínkou je pamětní deska, umístěná v budově školy, v níž Pokorný působil. Její nápis říká: *„Na památku prvního ředitele ústavu, císařského a královského rady dr. Aloise Pokorného, který jako pravý přítel mládeže a nadšený příznivec vědy vedl tuto střední školu od roku 1864 až do své smrti 29. prosince 1886“*. V této budově však již dnes původní škola nesídlí. V 60. letech 20. století se přestěhovala do nové budovy, kde funguje dodnes, a v roce 1989 byla přejmenována po jejím nejznámějším žáku na Sigmund-Freud-Gymnasium (příborský rodák Sigmund Freud studoval na tomto gymnáziu v letech 1865–1873, tedy za působení A. Pokorného).

Alois Pokorný

Pokorny´s Naturgeschichte der drei Reiche

Alois Pokorný publikoval různé odborné práce převážně z oboru botaniky. Knihou, která mu přinesla největší proslulost, byla však učebnice *Naturgeschichte der drei Reiche*. Napsána byla německy v 50. letech 19. století a postupně přeložena do několika jazyků mocnářství. Oceňována byla jak její obsahová kvalita (včetně klasifikace přírodnin podle tehdejší vědecké soustavy), tak vhodnost pro vyučování, neboť ji sepsal vědec i pedagog v jedné osobě. Stala se jednou z nejužívanějších učebnic pro střední školy tehdejší monarchie. Do češtiny byla převedena jako *Dra A. Pokorného názorný přírodopis všech tří říší* a každý ze tří dílů přeložil do českého jazyka jiný odborník. Přerovské muzeum vlastní vydání tohoto přírodopisu jak v německé, tak v české jazykové verzi. Připomeňme, že kromě této učebnice přírodopisu pro střední školy sepsal Pokorný podobnou učebnici také pro školy měšťanské a obecné.

Naturgeschichte der drei Reiche.

Für die
k. k. österreichischen Unter-Gymnasien,
bearbeitet
von
Dr. Alois Pokorny,
Lehrer der Naturgeschichte am k. k. akademischen Gymnasium, Privat-Docenten an der k. k. Universität und beeideten Sekretär der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien.

Erster Theil.
Naturgeschichte des Thierreiches.

Wien.
Im k. k. Schulbücher-Verlage.

Naturgeschichte
des
Thierreiches.

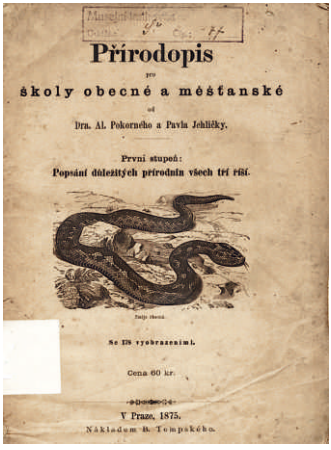
Für die
k. k. österreichischen Unter-Gymnasien,
bearbeitet
von
Dr. Alois Pokorny,
Lehrer der Naturgeschichte am k. k. akademischen Gymnasium, Privat-Docenten an der k. k. Universität und beeideten Sekretär der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien.

Zweite Auflage.

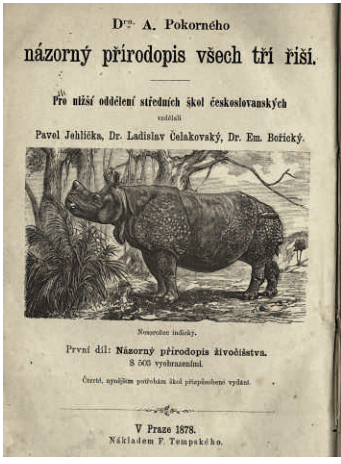
Wien, 1858.
Im k. k. Schulbücher-Verlage.

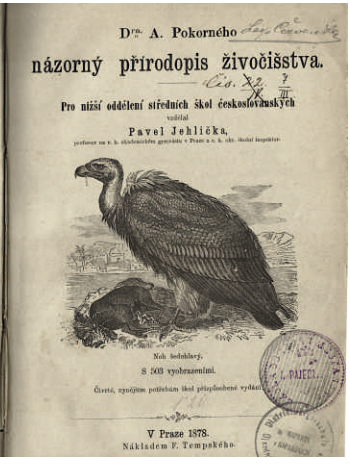
Nejstarší německé vydání Pokorného Naturgeschichte der drei Reiche v přerovské muzejní sbírce pochází z roku 1858. Jde o první díl učebnice čili zoologii.

Pavel Jehlička

Přírodopis
pro
školy obecné a měšťanské
od
Drn. Al. Pokorného a Pavla Jehličky.
První stupeň:
Popsání důležitých přírodnin všech tří říší.
Se 178 vyobrazeními.
Cena 60 kr.
V Praze, 1875.
Nákladem B. Tempského.

Pokorného přírodopis pro střední školy neboli Názorný přírodopis živočišstva (dole) a Pokorného přírodopis pro obecné a měšťanské školy neboli Popsání důležitých přírodnin všech tří říší (vpravo) v překladu Pavla Jehličky.

Dra A. Pokorného
názorný přírodopis všech tří říší.
Pro nižší oddělení středních škol československých
vydali
Pavel Jehlička, Dr. Ladislav Čelakovský, Dr. Em. Bořický.
Nosorožec indický.
První díl: Názorný přírodopis živočišstva.
S 500 vyobrazeními.
Čtvrté, opravené potřebám škol přizpůsobené vydání.
V Praze 1878.
Nákladem F. Tempského.

Dra A. Pokorného
názorný přírodopis živočišstva.
Pro nižší oddělení středních škol československých
vydal
Pavel Jehlička,
Noh hedvábný.
S 503 vyobrazeními.
Čtvrté, opravené potřebám škol přizpůsobené vydání.
V Praze 1878.
Nákladem F. Tempského.

Pavel Jehlička a Zoologie

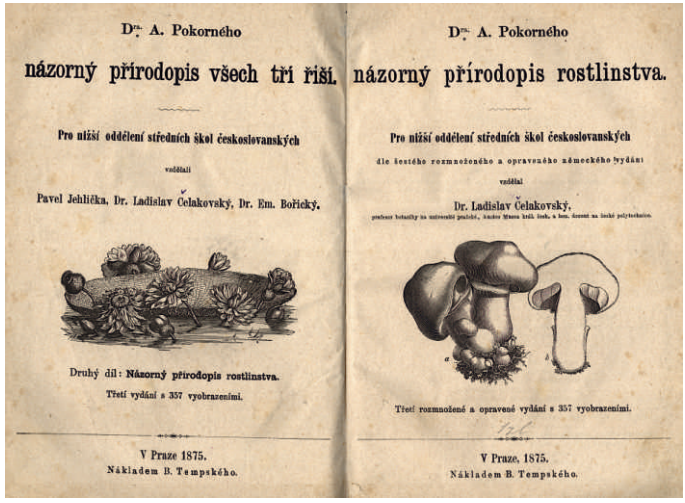
Středoškolský učitel a spisovatel Pavel Jehlička se narodil 25. října 1826 v Benešově. Působil na několika školách jako učitel, později jako školní inspektor. Věnoval se rozmanité publikační činnosti, vzhledem ke svému povolání tvořil převážně pro mládež. Kromě několika povídek pro ni sestavil zejména učebnice a školní obrazy. Zemřel 16. září 1883 v Plzni, kde byl i pohřben.

Z Pokorného *Přírodopisu* přeložil první díl čili *Názorný přírodopis živočišstva* a rovněž Pokorného přírodopisnou učebnici pro obecné a měšťanské školy. Po Jehličkově úmrtí se přepracování této učebnice ujal středoškolský profesor Josef Rosický.

Jelikož se P. Jehlička narodil v roce 1826, oslaví v letošním roce stejně jako A. Pokorný dvě století od svého narození. Proto si jeho tvorbu připomeneme ještě v samostatném článku plánovaném do letošního posledního čísla Zpravodaje.

Ladislav Čelakovský

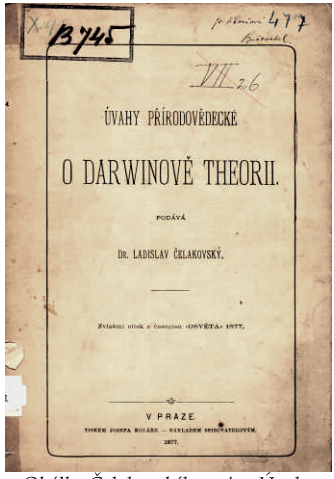

Titulní list druhého dílu Pokorného přírodopisu pro střední školy neboli Názorného přírodopisu rostlinstva v překladu Ladislava Čelakovského.

Ladislav Čelakovský a Botanika

Ladislav Čelakovský se narodil 29. listopadu 1834 v Praze jako první dítě známého spisovatele, novináře, překladatele Františka Ladislava Čelakovského. Na rozdíl od svého otce se primárně nevěnoval literatuře. Zabýval se převážně botanikou, stal se profesorem botaniky na Karlově univerzitě a prvním ředitelem katedry botaniky, byl členem řady učených společností u nás i v cizině a popsal přes 200 rostlinných druhů. Mimo jiné patřil mezi první, kdo u nás publikoval o Darwinově teorii. Určité literární nadání, které zdědil po otci, zúročil při překladech Shakespearových děl.

Přispíval do odborných časopisů, napsal několik vědeckých publikací a kromě toho též přeložil druhý díl Pokorného *Přírodopisu* pod názvem *Názorný přírodopis rostlinstva*. V předmluvě učebnice upozorňuje, že Pokorného text přizpůsobil českým podmínkám: *„Přítomný český text jest sice v podstatě překlad německého, avšak nikoli přísný nebo dokonce slovný: kdekoli prospěch knihy a zvláštní ohled na české žactvo toho vyžadovati se zdály, připustil jsem změny… Též ohled na květenu domácí kázal někdy položiti popis našinské rostliny místo některé alpinské nebo jiné u nás neznámé.“*

Obálka Čelakovského spisu Úvahy přírodovědecké o Darwinově theorii z roku 1877.

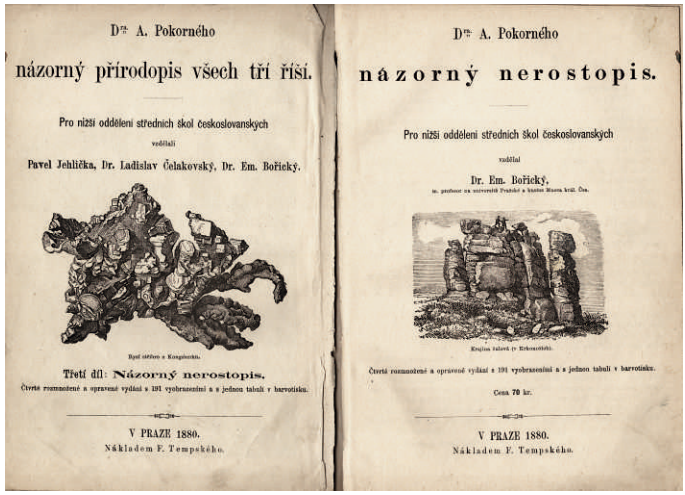
Emanuel Bořický a Mineralogie

Petrolog a mineralog Emanuel Bořický se narodil 12. prosince 1840 v Milíně u Příbrami. Střední školu (akademické gymnázium) studoval v Praze, poté pokračoval ve studiích na pražské univerzitě. Roku 1867 získal doktorát z filozofie a složil státní zkoušku, takže mohl působit jako učitel. Zpočátku učil na reálném gymnáziu v Praze, později se stal na pražské univerzitě soukromým (= neplaceným) docentem petrografie, poté mimořádným a nakonec i řádným profesorem. Zemřel náhle v Praze v poměrně mladém věku dne 27. ledna 1881.

Bořický patří k zakladatelům české petrografie, jako jeden z prvních se u nás věnoval mikroskopickému výzkumu hornin a byl průkopníkem petrografické mikrochemie.

Emanuel Bořický

Titulní list třetího dílu Pokorného přírodopisu pro střední školy neboli Názorného nerostopisu v překladu Emanuela Bořického.

Překlad třetího dílu Pokorného učebnice je jeho jediným příspěvkem v učebnicové tvorbě, jinak se věnoval převážně vědeckému výzkumu a odborným publikacím.

V jeho rodném Milíně po něm v roce 1882 pojmenovali *Čtenářský spolek Bořický*, z něhož se později stala *Osvětová beseda* a pak veřejná knihovna. Ta v roce 1997 získala oficiální název *Knihovna Dr. E. Bořického Milín.*

V roce 1965 začala Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy udělovat *Medaili Emanuela Bořického* našim i zahraničním vědcům v oblasti petrologie, geochemie a mineralogie.

Bořického překlad třetího dílu Pokorného *Přírodopisu* neboli *Názorného nerostopisu* vyšel poprvé v roce 1868, tedy v době, kdy začal učit na reálném gymnáziu. Nešlo o zcela doslovný překlad, neboť stejně jako výše zmíněný Čelakovský se i Bořický snažil učebnici více přiblížit místním podmínkám a tedy měl *„u vypisování jednotlivých nerostů a hornin přední zřetel k poměrům, jaké v Čechách a na Moravě shledáváme“*, jak uvádí v předmluvě díla.

Ukázka z německého obrazového atlasu (Bilder-Atlas), který vyšel k druhému dílu Pokorného přírodopisu.

Pokorného učebnice vycházely několik desetiletí a za tu dobu byly několikrát doplněny či pozměněny. Například do třetího dílu (mineralogie) byl přidán barevný obrázek proudu lávy, který poškodil město San Sebastiano při erupci Vesuvu v roce 1872, která patřila k největším v 19. století.

Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři

Lubomír Vyňuchal

Jeden z nejznámějších a nejoblíbenějších světců je symbolem statečnosti, síly víry a boje proti zlu. Kaple, která je mu v Přerově zasvěcena, se navíc nachází přímo naproti ředitelství našeho muzea, jež sídlí v rohové budově s č. p. 7/7 na Horním náměstí. Pojďme si dnes, alespoň ve zkratce, připomenout osud tohoto drakobijce a několik památek spojených s jeho jménem. Na závěr přidáme i jeden výletní tip související s místní lidovou pověstí.

Pod heroldským křížem

Sv. Jiří se narodil okolo r. 270 n. l. v Kappadokii (dnešní Turecko) a po vzoru svého otce, důstojníka v římské armádě, se brzy po dosažení dospělosti stal vojákem. Již po svých dvacetinách se stal tribunem (plukovníkem) a následně rytířem. To již jako člen osobní stráže císaře Diokleciána sídlil v Joppě (dnešní Jaffa, městská čtvrť Tel Avivu). V roce 303 vydal císař rozkazy týkající se perzekucí křesťanů, ovšem Jiří tato nařízení otevřeně kritizoval. Zuřící císař jej poslal na mučidla a následně nařídil vojákovu popravu. Ta proběhla dne 23. dubna 303 setnutím před Nikomédskou obrannou zdí. Jeho tělo bylo pohřbeno v Lyddě (dnešní Lod u Tel Avivu v Izraeli). Na místě jeho hrobu nechal ještě ve 4. století vystavět římský císař Konstantin první svatojiřský chrám na světě. Ve většině zemí se slaví jeho svátek právě 23. 4. (u nás, na Slovensku a v Polsku, pro kolizi s připomínkou umučení sv. Vojtěcha, o den později). Svatý Jiří je jedním ze 14 svatých pomocníků a bývá zobrazován jako voják na bílém koni, bojující s drakem (drak je symbolem pohanství, chaosu a zla). Obvykle je postava drakobijce doplněna také stříbrným štítem s červeným heroldským křížem či korouhví. V některých případech je na pozadí souboje přítomna taktéž princezna, což souvisí s legendou o záchraně této krásky a zároveň všech obyvatel lybijského města Silené před drakem. Světec je patronem mnoha profesí a organizací (vojáci, bednáři, horníci, kováři, rolníci /Georgius je latinsky zemědělec/, řezníci, sedláři, skauti, veterináři, zbrojíři), ochránce proti ne-

mocem (horečka, mor, kožní choroby, lepra, syfilis), jedovatým hadům a čarodějnicím, ochráncem koní a dobytka, přímluvcem za dobré počasí. Dále pak patronem států (Anglie /svatojiřský kříž je součástí státní vlajky/, Černé Hory, Etiopie, Gruzie /zde i na státním znaku/, Georgie, Kanady, Katalánska, Německa, Portugalska, Řecka) i měst (Barcelony, Bejrútu, Benátek, Freiburgu, Janova, Lublaně, Moskvy a u nás Brušperku, Jiříkova, Miletína, Třebenic a Vysokého Mýta /všech pět našich měst jej má taktéž i ve znaku/).

Ivan Kovalenko, Kaple sv. Jiří v Přerově. Olej na plátně, 2022.

Český středověký komiks

Asi k nejznámějším místům v Česku patří **Pražský hrad**, jehož součástí je bazilika svatého Jiří se dvěma charakteristickými vysokými bílými věžemi z opracovaných opukových kvádrů. Nad vstupním portálem na jižní straně kostela, který je mj. taktéž pohřebištěm knížecího rodu Přemyslovců, je kamenný reliéf s motivem světce na koni s obnaženým mečem a draka. Asi každému se zároveň vybaví krásná bronzová plastika sv. Jiří bojujícího s drakem, stojící na vysokém žulovém podstavci na nedalekém třetím nádvoří. Originál sochy, odlité roku 1373 Martinem a Jiřím z Kluže, zde byl umístěn roku 1928 a r. 1967 jej nahradila kopie. Původní socha je dnes součástí expozice „Příběh Pražského hradu" ve Starém královském paláci (její kopie mimo-

Sv. Jiří na nádvoří Pražského hradu

chodem najdete i v zahraničí, např. v Budapešti u Rybářské bašty, Segedínu či v rumunské Kluži před reformovaným kostelem v ulici Farkas). Za zmínku stojí taktéž úplný cyklus svatojiřské legendy o 45 výjevech, který se nám zachoval ve vstupní síni tzv. Oldřichova křídla v gotickém paláci hradu v **Jindřichově Hradci**. Fresky tohoto středověkého komiksu pochází z roku 1338 a pod samotnou legendou byly vymalovány i erby českých šlechtických rodů. Součástí této prohlídkové trasy č. 2 je taktéž krátký animovaný film, využívající digitálně rozpohybované freskové postavy. Unikátní je rovněž monotematická sbírka, kterou shromáždil arcivévoda František Ferdinand d'Este. Stálou expozici sbírkových předmětů s motivem sv. Jiří, oceněnou v roce 2003 taktéž prestižní cenou Europa Nostra, je možné zhlédnout na zámku Konopiště v prostorách bývalé oranžerie pod jižní terasou. Sochu světce z 18. století najdete taktéž na vysokém kamenném sloupu na jihozápadní straně náměstí T. G. Masaryka ve Smečně či plastika drakobijce z r. 1892 stojí na náměstí K. J. Erbena v **Miletíně**. Jako milovník Pálavy zmíním ještě kostelík sv. Jiří pod zříceninou Sirotčího hrádku v **Klentnic**i, za nímž stojí na nádvoří fary, v zahrádce kavárny, také vápencová socha světce od Reného Vlasáka z roku 2010. A jelikož vysvobození princezny skrz zabití draka zní docela pohádkově, přidám zde také svůj tajný tip na barokní lidovou jezdeckou sochu sv. Jiří, obklopenou krásnou

přírodou Českého ráje. Najdete ji před roubenou chalupou zvanou Kopicův statek, stojící poblíž obce K**acanovy** asi 5 km od Turnova. Shodou okolností se právě na tomto místě natáčela na dvoře statku mj. hospodská scéna se skupinou lapků, krocením koně a následným útěkem Ivana Palúcha, hlavního hrdiny pohádky „Princ Bajaja" z roku 1971. Sochu vytesal z pískovce roku 1806 sochař a kameník Jan Chládek ml. z Turnova (originál je dnes umístěn v turnovském Muzeu Českého ráje). Hranolový podstavec plastiky opatřený reliéfy je téměř o 80 let mladší (1884) a jedná se o dílo zhotovené Josefem Zemanem z Tatobit. Najdete zde postavu Krista v Getsemanské zahradě a světice Petronilu, Feliculu, Máří Magdalenu a Annu. Možná tuto scenerii sochy a statku znáte také z několika dřevorytů malíře Karla Vika, vytvořených r. 1938. A samozřejmě by neměla chybět také zmínka o symbolu českého národa, hoře **Říp** a románské rotundě sv. Jiří a sv. Vojtěcha na jejím vrcholu. Uvnitř svatostánku, vystavěného již roku 1126, můžete spatřit polychromovanou sochu od Eduarda Veselého z r. 1881 a reliéf sv. Jiří bojujícího s drakem od sochaře Bernarda Otty Seelinga z r. 1874. Ve věži je mimo mariánského také svatojiřský zvon z r. 1509.

Nic ve mě tolik nehlodá
jako obava o symbol národa,
proto navrhuji k Řípu,
připevnit dostatečně velkou pípu.
(Jiří Oulík)

Rotunda sv. Jiří a sv. Vojtěcha na Řípu

V **Horním Slavkově** na Sokolovsku prochází průběžnou rekonstrukcí pozdně gotický pevnostní kostel sv. Jiří. Hlavním turistickým lákadlem je zde sezónní zpřístupnění vyhlídky na ochozu hranolové věže. Velkou vzácností je pak gotická kamenná zádušní svítilna, umístěná na úpatí schodiště vedoucího ke kostelu. Její válcový dřík je bohatě zdobený reliéfy s rostlinnými motivy.

Luková

Zcela jistě jste někdy slyšeli o tzv. „kostele duchů" v **Lukové** u Manětína na severním Plzeňsku. Je zasvěcen svatému Jiří a dnešní slávu a zároveň i finanční prostředky na nejnutnější opravy mu přinesly více než tři desítky unikátních soch. Představují dávné obyvatele vesnice, většinou usazené v dřevěných lavicích po obou stranách lodi. Mají skloněné hlavy a tiše se modlí. V roce 2012 je v rámci své bakalářské práce vytvořil tehdejší student plzeňské univerzity Jakub Hadrava. Stačily pytle sádry, igelit, bílá prostěradla a především spolupráce a ochota několika dobrovolníků, jejichž postavy se staly předlohami budoucích duchů. Díky řadě televizních dokumentů, reportáží i cestovatelským doporučením se toto místo

dostalo do všeobecného povědomí a na nezájem návštěvníků si jeho správce rozhodně nemůže stěžovat.

Při cestách po Klatovsku mě už z velké dálky zaujala štíhlá loď raně gotického kostela sv. Jiří ve **Strážově**, opatřená strmou sedlovou střechou, kterou ještě přesahovala v 1. pol. 19. století dostavěná věž opatřená cibulovou bání s protáhlým jehlanem a středovou lucernou. Souboj sv. Jiří s drakem je motivem obrazu barokního hlavního oltáře. Vaší pozornosti doporučím také známý hřbitov s malovanými kapličkami v Albrechticích nad Vltavou. Svatého bojovníka se saní tady můžete zaznamenat nejméně ve třech případech.

Strážov

Dominantou obce **Kunčina**, ležící na úpatí Hřebečského hřbetu asi 5,5 km severovýchodně od Moravské Třebové, je kostel sv. Jiří. V jádru se jedná o pozdně gotickou a renesanční stavbu s řadou pozdějších úprav. V interiéru upozorním především na oltář z 19. století, obsahující pozdně renesanční reliéf se sv. Jiřím z konce 16. století. Na své si zde přijdou také obdivovatelé barokních kamenných plastik, neboť přímo před kostelem stojí na balustrádě či samostatných sloupech celá galerie světců a světic. Skulptury z miletínského pískovce vyšly z dílny významného představitele olomouckého vrcholného baroka, Jana Václava Sturmera (1675–1729). Soubor 19 soch, jemuž dominují především ochránci proti moru a samostatné sousoší Kalvárie, byl vytvořen mezi lety 1712–1718.

Vůbec nejstarším poutním místem 14 svatých pomocníků v českých zemích je františkánský klášter v **Kadani**. Jeho zakladatelem byl známý český poutník ke Svatému hrobu Jan Hasištejnský z Lobkovic (1450–1517), jehož unikátní kamenná hrobka s figurální výzdobou náhrobní tumby je součástí kostela. Chrám s bohatou freskovou výzdobou (samozřejmě nechybí ani sv. Jiří), zasvěcený taktéž Zvěstování Panny Marie, byl po dlouhodobé rekonstrukci otevřen veřejnosti v srpnu roku 2021. Měl jsem tu čest zúčastnit se slavnostního otevření a při té příležitosti zároveň pořídil bohatou detailní fotodokumentaci.

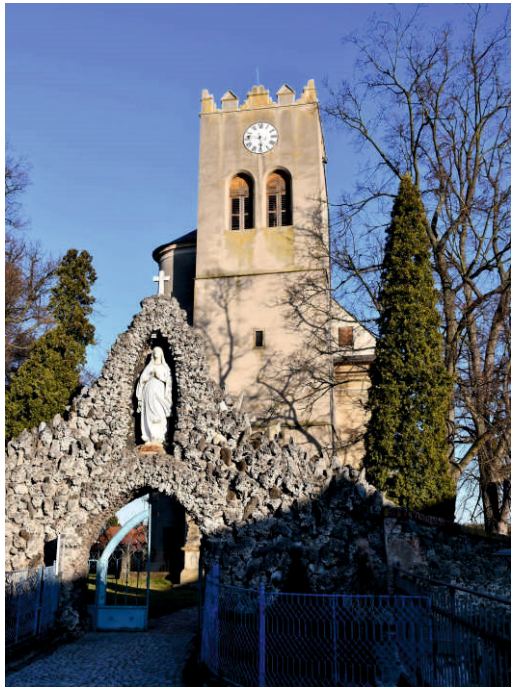
Kadaň

Ale vraťme se zpět na Moravu, konkrétně do **Litovle**. Zde bych rád vyzdvihl citlivě zrekonstruovanou pozdně gotickou kapli sv. Jiří, postavenou r. 1484 jako hřbitovní kaple Karla staršího z Vlašimi. Tato jednolodní stavba s trojbokým závěrem stojí v blízkosti farního kostela sv. Marka. Prostor lodi je zaklenut síťovou hvězdovou klenbou o čtyřech polích a boční stěnu zdobí malba zobrazující souboj sv. Jiří s drakem, datovaná do r. 1485. Z archeo-

Litovel

logických nálezů v Litovli pochází také unikátní komorové kachle s motivem souboje sv. Jiří s drakem, datované do 2. poloviny 15. až počátku 16. století. Dnes jsou tyto exempláře uloženy ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Další kachle s tímto motivem mají vystaveny např. v Muzeu hlavního města Prahy, na hradě Lipnice (zde byly dokonce jejich kopie využity ke stavbě funkčních kamen) či na hradu Landštejn. Jihovýchodně od Litovle můžete navštívit opevněný kostel sv. Jiří v **Nákle**, vystavěný na místě původního hradu. Znaku obce vévodí helvétský kříž, oltářní obraz v kostele zobrazuje světce na bílém koni s vlajícím červeným pláštěm a fajnšmekry zcela jistě zaujme bohatě zdobená renesanční deska nad vstupním portálem se znaky kláštera Hradisko a jeho opata Pavla Grünwalda. Jen připomenu, že na místním hřbitově najdete hrob studenta Jan Opletala, který byl smrtelně zraněn 28. 10. 1939 během pražské protinacistické demonstrace. Kostel sv. Jiří v **Pivíně** na Prostějovsku byl vystavěn mezi lety 1712–1718. Místní oltářní obraz patrona kostela s názvem „Vidění sv. Jiří" vytvořil roku 1743 svými štětci významný olomoucký malíř Jan Kryštof Handke (1694–1774). Fasádu budovy školy poblíž kostela zase zdobí nádherný štukový reliéf J. A. Komenského. Procházku Pivínem je možné spojit také s návštěvou nedalekých lázní Skalka s prameny alkalicko-sirnaté vody. Jinak v celém Olomouckém kraji najdete celkem osm kostelů zasvěcených sv. Jiří. K těm dosud nezmíněným místům patří **Bludov**, **Jeseník**, **Libina** a **Moravičany**.

Náklo

Za perlu severomoravského baroka je považován filiální kostel Navštívení Panny Marie v **Rýmařově**, zvaný kaple „V Lipkách". Stavba oválného půdorysu z let 1710–13 je známá především nádhernou vnitřní freskovou výzdobou od olomouckého malíře Ferdinanda Nabotha (ilustrovaná modlitba k Panně Marii „Salve Regina" /Zdrávas královno/). Nás dnes bude ovšem zajímat jeden z pěti sochařsky

pojatých bočních oltářů, konkrétně oltář „Čtrnácti božích pomocníků“ z dílny mistra Davida Johanna Zürna. Je umístěn hned vedle kazatelny a v jeho levé části nechybí ani plastika sv. Jiří ve zbroji, ovšem tentokrát bez draka. Pro snadnou identifikaci světců je pod každou soškou umístěn zlacený rámeček doplněný patřičným jménem (v našem případě S. Georgius). Na závěr moravské sekce vás zavedeme do severní části okresu Blansko, konkrétně do **Velkých Opatovic**. V presbytáři místního kostela sv. Jiří můžete obdivovat jednu z největších evropských oltářních reliéfních plastik. Má rozměry 4 x 4 metry a představuje sv. Jiří „Drakobijce“. Jedná se o dílo akad. sochaře Karla Otáhala (1901–1972) z let 1951–52, které bylo vytvořeno k připomínce 160. výročí postavení kostela.

Velké Opatovice

Hradní a zámecké kaple

Do této skupiny dnes zařadíme pouze tři zastávky. Tou první bude kaple sv. Jiří v jižním křídle zámku v **Českém Krumlově**. Kaple je poprvé zmiňována roku 1334 a dnešní vzhled je výsledkem stavebních úprav v letech 1750–53. Asi metrová dominantní plastika nad oltářním obrazem (Panna Marie Immaculata) zpodobňuje bojujícího sv. Jiří na vzpínajícím se koni. Světce s vítězným gestem levé ruky a pohledem směřujícím do prostoru kaple vytvořil z bílého štuku mistr Matthias André (1708–1785) podle modelu sochaře Jana Antonína Zinnera (1708–1763). Drak, probodnutý pozlaceným kopím, má již zavřené oči, vyplazený jazyk a jeho ocas i hlava směřují bezvládně dolů z oltáře. Tady jen připomenu dosud nezmíněnou symboliku. Zabití draka kopím znamená obrácení se na křesťanskou víru. Prohlídka této kaple je součástí základního okruhu č. 1 s názvem „Renesanční a barokní apartmány“. Druhou zastávkou bude zámek v **Děčíně**. K obnově místní kaple z let 1791–92 došlo až v souvislosti s odchodem armády v r. 1991 a následnou rekonstrukcí. Na své místo byl instalován i původní znovuobjevený oltářní obraz sv. Jiří od bavorského malíře Josefa Berglera (1753–1829), prvního ředitele pražské výtvarné akademie. Do kaple, nacházející se v severním křídle zámku, se vstupuje přímo z hlavního nádvoří. Po náročné obnově byl v roce 2010 svatostánek znovu vysvěcen.

A co třeba návštěva interiérů nedalekého hradu **Bouzov**, přestavěného na počátku 20. století Řádem německých rytířů na reprezentativní sídlo velmistra. Hradní kaple byla vybudována v novogotickém stylu na místě původní tzv. černé kuchyně. Je sice zasvěcena jedné z patronek řádu, sv. Alžbětě Durynské, ale hned vedle vstupního portálu vás upoutá mramorová socha sv. Jiří, která byla původně umístěna v řádovém sídle v Benátkách. Gotický dvoukřídlý oltář z konce 15. století doplňuje horní novogotická část, kde vedle centrální plastiky Panny Marie stojí sošky sv. Jiří a archanděla Michaela. Celou řadu motivů světce můžete zaznamenat také na hlavním prohlídkovém okruhu. V Kapitulní síni visí velký 48 ramenný lustr se středovou figurou sv. Jiří, Rytířský sál zdobí rozsáhlá freska a taktéž vitrážové okno s motivem „drakobijce“, dále objevíte kachlová kamna, řezbovanou skříň a další užitkové předměty a plastiky se sv. Jiřím. Navíc všechny hradní plechové chrliče mají podobu dračí hlavy.

Sv. Jiří a „drak" z hradu Bouzova

Dobytí severního pólu…

Je to až neuvěřitelné, ale nějaké, byť jen náznakové, spojení s některou z kultovních her Divadla Járy Cimrmana, na mě vyskočí snad v každém třetím textu. Tentokrát stačí doplnit titulek celým názvem hry „…Čechem Karlem Němcem 5. dubna 1909". Nyní vám tedy představím stejnojmenného hrdinu, který měl s celým ansáblem „Cimrmanů" společný především specifický humor a časté používání jazykových hříček. Navíc důležitými rekvizitami jmenované hry byly lyže a on patřil k velkým propagátorům této nově objevené sportovní zábavy, zejména v oblasti svého působiště, což byla Vysočina. Sám také navrhoval a maloval dekorace pro ochotnický divadelní spolek „Klicpera" a mj. byl i fotografem, loutkářem a muzejníkem. Navíc se svým datem narození klidně mohl být samotným „náčelníkem" této expedice (hlavního hrdinu v současnosti v DJC představuje herec Ondřej Vetchý). Za dílem akademického malíře Karla Němce (1879–1960) se nyní podíváme do jeho rodiště, **Nového Města na Moravě**. Představíme pouze nejvýznamnější část jeho tvorby, kterou představují sgrafita nejen s církevní tematikou. Díky zaměření dnešního textu zamíříme přímo do centra města na Vratislavovo náměstí. Tomu totiž vévodí kostel sv. Kunhuty, přičemž velkou část jeho fasády (520 m²) pokrývají Němcova sgrafita. Kupříkladu souboj sv. Jiří s drakem zdobí celou šířku střední části velké hranolové věže s vystupující půlkruhovou schodišťovou vížkou (na protilehlé stěně je taktéž světec na koni – sv. Václav).

Nové Město na Moravě

Již střídměji se umělec podílel také na vnitřní výzdobě kostela a jeho dílo z r. 1930 s názvem „České nebe" představuje neobvyklé zobrazení Všech svatých. Další sgrafita zdobí fasády celé řady objektů nejen v samotném městě (mj. Horácké muzeum), ale i v okolních obcích (např. další sv. Jiří je dochován na domě č.p. 128 ve Fryšavě pod Žákovou horou). Ve svých rýsovaných malbách, vytvářených prorýváním svrchní vrstvy bílé omítky do spodní barevné vrstvy, užíval především barvu

cihlově červenou či hnědou, ovšem často také vlhkou neobarvenou omítku dodatečně koloroval (tzv. nepravé sgrafito). Němcovým vzorem byl Mikoláš Aleš a kompozice postav ovlivnil také jeho profesor na AVU Hanuš Schwaiger. I reliéf na pamětní desce na rodném domě (Žďárská ul. č. p. 40) zobrazuje dlaň ruky svírající sgrafitové rydlo. Na závěr se vrátíme zpět ke kostelu sv. Kunhuty, kde doplním ještě jednu důležitou informaci. Pozorný divák totiž může mezi obrázky objevit i menší obdélníkové textové sgrafito obsahující dataci a autorovo vyznání: *„Panu Bohu k oslavě, duším rodáků pro potěchu a povzbuzení, sobě pak pro radost chrám tento barevnými sgrafity vyzdobil v jubilejním roce svatováclavském 1929 za faráře M. Müllera Karel Němec.“* Také Němcův již zmíněný profesor, malíř Hanuš Schwaiger (1854–1912), je autorem rozměrné fresky sv. Jiří drakobijce, kterou najdete na fasádě malého nádvoří zámku v **Průhonicích**, poblíž rohového arkýře.

Průhonice

Bělotín

Dílo pochází z roku 1892, kdy byla v plném proudu rozsáhlá novorenesanční přestavba zámku, který r. 1885 vyženil hrabě Arnošt Emanuel Silva-Tarouca. Tento šlechtic a zadavatel objednávky, mimochodem narozený r. 1860 nedaleko od nás na zámku v Čechách pod Kosířem, zde zároveň založil proslulý přírodně krajinářský park, který je dnes zapsán na Seznamu světového dědictví UNESCO. Schwaigerově fresce vévodí stojící postava sv. Jiří v rytířském brnění s tradiční korouhví, který má ve vítězném gestu levou nohu položenou na hlavě zabitého draka. Nakonec jen dodám, že tento malíř byl blízkým přítelem T. G. Masaryka a jelikož nejplodnější éru své tvorby i poslední etapu svého života prožil pod Svatým Hostýnem, byl také na své přání pochován na hřbitově v Bystřici p. H.

Svatý Jiří na Přerovsku

Již jsme v úvodu zmínili jednu z dominant přerovského Horního náměstí, jejíž věžičku jste mohli zaznamenat i na obálce minulého čísla Zpravodaje. Barokně upravený pozdně gotický kostelík s bělostnou fasádou, stojící v prostoru za bývalou městskou branou, uvnitř skrývá restaurovanou vitráž s motivem souboje sv. Jiří s drakem. Farní kostel sv. Jiří vévodí návrší v obci **Bělotín**. Původně se jednalo o kostel z 15. století patřící luteránům. V letech 1754–57 byl barokně přestavěn brněnským architektem F. A. Grimmem. Oltářní obraz „Boj sv. Jiří s drakem“ namaloval r. 1857 oderský malíř Josef Heinz. Autorem pískovcové sochy drakobijce, slavnostně odhalené před místní farou r. 2015, je akademický sochař Michal Moravec. Taktéž znak obce zdobí figura draka, jemuž z tlamy vychází hrot kopí a všemi pařáty drží stříbrný štít s červeným heroldským křížem. V místní části **Lučice** pak na návsi poblíž bývalé školy stojí malá jednoprostorová zděná kaple sv. Jiří. Její celková oprava proběhla ve druhé polovině 90. let 20. století a dle starých vyobrazení byla opět vybavena cibulovitou věžičkou. Interiér zdobí keramický obraz sv. Jiří z r. 2013, jehož autorkou je ostravská výtvarnice Kateřina Pavlicová. Následuje farní kostel sv. Jiří v **Citově**, který byl barokně obnoven r. 1735. V roce 1805

Bělotín

Tovačov

byl rozšířen přístavbou od kazatelny za oltář a r. 1878 následovalo zvýšení věže. Oltářní obraz, po jehož stranách jsou sochy sv. Petra a Pavla, představuje boj sv. Jiří s drakem. Nakonec jsme si nechali barokní zděný kostel sv. Jiří v Tovačově, který je stejně jako ten citovský obklopen hřbitovem. Byl vystavěn roku 1752 na místě původní dřevěné kaple a věž byla doplněna roku 1776.

Citov

Svatý Jiří k létu míří

Ještě než se otevře země a zástupci z říše plazů se budou nahřívat ve slunečních paprscích, pojďme si připomenout několik lidových pověr, týkajících se výhradně dne sv. Jiří. Tak třeba bylo doporučeno pít především alkohol, neboť se tradovalo, že voda je díky hadům po zimě otrávená. Naopak přírodní koupel v potoce, řece či rybníku měla zaručit sílu a zdraví (hlavně tedy přitom nepolykat andělíčky). Nesmělo se pracovat na zahradě, v sadu, na poli a už vůbec ne orat a obracet půdu. Zapovězeno bylo i šlapání mimo cesty. Věřilo se, že zmije tento jediný den v roce nejsou jedovaté a odchyceným hadům se připisovaly léčivé účinky. Sušeným hadím masem či masem naloženým v alkoholu se posléze léčila bolest zubů, vředy či zimnice, případně kdo ochutnal hada chyceného na sv. Jiří, získal schopnost porozumět řeči zvířat (ostatně i ten hrdina ze Zlatovlásky v podání Petra Štěpánka také nosil jméno Jiřík). Utržený čtyřlístek nosil

štěstí, plnil přání, případně se zašíval do košile (to údajně fungovalo po celý rok). Mladí muži zase mohli získat přízeň a lásku dívek dosti neobvyklým způsobem. To se chytila a zabila žába, která byla následně vložena do mraveniště. Když se potom tímto ekologickým způsobem získanou kostičkou (tzv. „jiříčkem“) mládenec dotkl děvčete „jejího srdce“, byla ruka v rukávě. V pranostikách je svatý Jiří osobou otevírající nové vegetační období. Je jich samozřejmě celá řada (jedna představuje i název článku), ale my z nich vybereme pouze další čtyři: *„Svatý Jiří zvítězil nad saní, zvítězí i nad zimou – Fiala růst nemůže, až jí Jiří pomůže – Svatý Jiří k létu míří – Na svatého Jiří, jiřičky již víří“.*

Krásnice

Tak se nazývá kopec jen o pouhé tři metry vyšší než dříve zmíněná hora Říp. Patří do geomorfologického celku Podbeskydská pahorkatina (podcelek Maleník) a znají jej snad všichni, kteří někdy navštívili hrad Helfštýn a na některé z vyhlídek se kochali okolní krajinou. Vrcholová plošina ve výšce 464 m n. m. je od hradního paláce vzdušnou čarou, vedenou přímo na východ, vzdálená asi 900 metrů. Z vrcholku však hrad neuvidíte, tady je třeba sejít pár desítek metrů na paseku k okraji lesa. Poblíž triangulační tyče vyrostla kamenná mohyla a v blízkém okolí několik kamenných kruhů. Plocha roviny, porostlá v okolí vrcholu mladými buky, zcela jistě přesáhne svými rozměry fotbalové hřiště. Také zde nechybí krmelec, ostatně na stádečko srnek jsem narazil snad při každé návštěvě. Tak schválně, kolikrát jste byli na Krásnici? Hrad každoročně dobývají tisíce turistů, ale blízký vrcholek je víceméně opuštěný. Třeba vás k jeho návštěvě navnadí stará pověst, kterou pod názvem „Had z Krásnice“ zpracovala ve své knize „Pohádky a pověsti z Moravské brány“ /Praha, Svoboda 1968/ spisovatelka Helena Lisická. Vypráví o podzemních pokladech, které střeží sám hadí král (bílý had se zlatou korunkou na hlavě) a mladé děvečce jménem Verunka z nedaleké Lhoty, která přijala jeho nabídku roční služby v útrobách hory. Hada každý večer vykoupala v mléce, což vlastně byla její jediná pracovní náplň. Dalšími, ale tentokrát negativními hrdinkami, jsou dvě závistivé kamarádky, které si po jejím návratu dělají zálusk na skryté drahokamy. Nakonec obě musí krajinu pod Krásnicí opustit, neboť hadi vyslaní jejich vládcem dívky pronásledují na každém kroku. A co funguje na přivolání hadího krále nebo jeho strážců? Stačí na vrcholu hory zapískat. Vlastně tato pověst inspirovala kdysi dávno i mě a její děj jsem přetavil do písničky. Zde je malá ukázka z jejího textu:

Mezi drny na pasece
je železná mříž
pod ní schůdky do podzemí
kde poklady zříš
stříbrný lesk krápníků
stěny z drahého kamení
krystaly všech možných barev
plno světel mámení

Před jeskyní krásnou pannu
oslovil lidským hlasem had
prosím, následuj mě, milé děvče
náš vládce poznal by tě rád
bez pochybností a známek strachu
sestoupí v mramorový sál
kde je v podušce na zlatém trůnu
očekává sám hadí král…

Pokračování na následující straně.

Krásnice pohledem z hradu Helfštýna a hrad Helfštýn pohledem z Krásnice

Tak tedy vzhůru na Helfštýn, vzhůru na Krásnici! Bílého hada se zlatou korunkou už tady sice roky nikdo nespatřil, ale třeba právě vy budete mít štěstí. A na závěr, když už ti hadi začnou brzy vylézat ze svých děr, tu máme pro pobavení ještě jedno staré indiánské přísloví:

„Není rozdílu mezi malým a velkým,
jedná-li se o hady.“

Navíc se nám blíží také onen „lásky čas“. V duchu článku si jej připomeneme slovy rumunkého básníka Valeria Butulesca:

„Láska je hadí jed. Léčí nebo zabíjí.“

Malé trampské podobenství

Víte, kterou říčku překřtili někdy kolem roku 1920 čeští trampové na Hadí řeku? Jedná se o Kocábu, levostranný přítok Vltavy, která se u Štěchovic vlévá do „Velké řeky“. Roku 1933 byla v údolí Hadí řeky založena věhlasná osada s názvem Ascalona. Inspirací byla klíčová křižácká pevnost ve Svaté zemi, hrad Ascalon. A teď přijde ono podobenství, neboť ve středověkých romancích bylo kopí, kterým sv. Jiří zabil draka nazýváno Ascalon, právě podle města a pevnosti Aškelon v Palestině (dnešní Izrael). A v uších mi zní refrén osadní hymny, písně mj. proslavené Duem Červánek či Brontosaury s bratry Nedvědy. Nicméně skladba poprvé zazněla již v roce 1939 a jejím autorem byl Eman „Sally“ Prkno (1909–1952).

Když jsem byl mlád, bývala Ascalona
nejhezčí osadou, kterou jsem znal,
jak častokrát, hýřila Ascalona
divokou náladou, jíž Bůh nám přál…

A ještě mě napadl další obojživelný trampský evergreen spojený s tímto údolím:

Na osadě hráli na harmoniku,
a my jsme se báli, jen tak ze zvyku,
dole u Kocáby, kuňkaly dvě žáby…

Svatý Jiří na poštovní známce

Mezi 14 poštovními známkami, které u nás vyšly v roce 1946, byly také dvě známky vydané k 1. výročí Květnového povstání. Rytec Jindra Schmidt na nich zpracoval motiv sv. Jiří dle předlohy malíře Josefa Mánesa. Známka s nominální hodnotou 2,40+2,60 Kčs má karmínovou barvu a známka s hodnotou 4+6 Kčs barvu šedomodrou. Spolu s nimi byl 5. května 1946 vydán taktéž aršík, který byl doplněn nápisem „Pravda vítězí“. Od této chvíle nás dělí téměř 80 let. Na známky se dostal i motiv ikonické jezdecké sochy sv. Jiří z třetího nádvoří Pražského hradu. Známka z cyklu „Pražský hrad“ o nominální hodnotě 3 Kčs byla vydána 28. 9. 1982 a podílel se na ní rytec Ladislav Jirka. Druhá známka z této série (4 Kčs) zobrazovala tumbu knížete Vratislava I. umístěnou v bazilice sv. Jiří.

Dokončení na následující straně.

JARO

(začátek písně od folkové kapely Bůhví)

Jaro je úder na velkej buben
jen jedna rána a je tu duben
klapoty deště, potoky na skle
zima se loučí, šeptá mi… nashle

Jaro je vítěz, volejte Vivat!
chce se mi tančit, chce se mi zpívat
popadnout kopí svatého Jiří
polezte z díry hadi a štíři… hadi a štíři

Bonusové počítání a stínání hlav

Na stránkách Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích jsem objevil mj. slovní zadání jednoho matematického příkladu pro žáky 1. stupně ZŠ. To dáte!

Je dobře známo, že draci mají buď 1, 3 nebo 7 hlav. A také dobře víme, že jediná hlava jednohlavého draka má 7 životů, každá hlava tříhlavého draka má 3 životy a každá hlava sedmihlavého draka má 1 život. To znamená, že abychom mohli zabít například tříhlavého draka, musíme setnout každou z jeho hlav třikrát. Statečný rytíř narazil na skupinu draků, kterou tvořil 1 drak jednohlavý, 3 draci trojhlaví a 7 draků sedmihlavých. Rytíř zabil všechny draky tak, že jim postínal všechny jejich hlavy. Kolik hlav celkem statečný rytíř postínal?

Na přijímacích zkouškách na osmiletá gymnázia se zase objevila tato slovní úloha: ***„Na Dračí horu přiletěli dvouhlaví a tříhlaví draci. Celkem měli 115 hlav a dvouhlavých bylo o 35 víc než tříhlavých. Kolik celkem přiletělo draků?“*** A kdyby něco, vzpomeňte si na staré české přísloví: **„Víc hlav víc ví.“**

STARÁ MODLITBA K SVATÉMU JIŘÍ

(Jaroslav Vrchlický, Má vlast, 1903)

Drakobijce svatý Jiří,
s námi buď!
Ať saň zmaru jak chce hýří,
raň ji v hruď!
Kopí Tvoje, svatý Jiří,
dobře míří,
Bůh to suď!

Jinak bylo v našem kraji,
Ty to víš!
Při dudách a při šalmaji
vřela číš;
supí rod teď, svatý Jiří,
kol nás víří,
hýká již!

Je-li svatý Václav něha,
síla Tys!
Síla s něhou ať nám šlehá
v sval i rys!
Síla s něhou, svatý Jiří,
ať se šíří
jako kdys!

Bodej draka, svatý Jiří,
přímo v chřtán!
Zdeptej havěť netopýří
nezdolán;
rozvěj zlobu, svatý Jiří,
jako pýří
do všech stran!

Ivan Kovalenko, Hradby a kaple sv. Jiří v Přerově. Olej na plátně, 2022.

Můj příběh hraček

Narodil jsem se v roce 1980 a prožil krásné bezstarostné dětství v mém rodném Přerově v půvabné krajině Pobečví. Co by bylo dětství bez hraček obklopujících každého z nás. Hračky v jakékoliv podobě, vyráběné z nejrůznějších materiálů patřily a patří neodmyslitelně k dětství našich babiček, našich rodičů i nás samotných. Snad každý dospělý rád zavzpomíná na svoji oblíbenou hračku, která jej provázela v útlém věku. Ať už jde o autíčko, mrkací panenku či plyšové zvířátko, nezáleží na tom, zda září novotou nebo se jedná o předměty děděné v rodině po generace. Jde především o citové pouto, které si děti k dané hračce vytvoří.

Zdeněk Schenk

Dvůr v městském vnitrobloku byl naším rejdištěm, arénou na poli dětských her, místem mnoha každodenních zážitků, místem vzniku i zániku mnohých dětských přátelství, ve kterém měly hračky svou nezastupitelnou roli. Nepochybuji, že jednou budou zaniklá stará pískoviště z 80.let 20. století předmětem archeologického průzkumu budoucími generacemi. Dnes by mohla spousta z nás pamětníků zavzpomínat na vše, co jim pohltil písek a zároveň odvál čas.

Ve dvou letech na mne pod vánočním stromečkem čekal od babičky sen každého kluka v podobě sklápěcí oranžové Tatry T 148 na písek z produkce tehdejšího závodu Igra. O mém citovém poutu k této legendární Tatře svědčí, že jsem se od ní nemohl hodně dlouho odpoutat a sloužila mi i v době, kdy mě kolem desátého roku začal vábit jiný koníček, který se posléze stal mým celoživotním posláním.

Pod vánočním stromečkem s novou Tatrou T148 v roce 1982 (Archiv autora)

Tím byla archeologie. Právě v prvopočátcích mého zájmu o tento nesporně dobrodružný obor, který jsem měl spojen s romantickými představami, nastala druhá éra tatrovky. Její korba zažila opět řádné zatěžkávací zkoušky. Začal jsem ji postupně plnit pazourky, kameny a střepy, které jsem nalézal na polích. O Tatru mne připravil až zásah rodičů, kteří po zralé úvaze seznali, že technický stav mého nákladáku zaparkovaného na balkóně je již neudr-

žitelný a navíc, že jsem již odrostl dětským střevícům. Mohl jsem namítat, odporovat, ale to bylo tak vše, co jsem mohl. Jednoho dne můj miláček zmizel. Mezi mé další oblíbené hračky patřil pásový nakladač, parní válec, pásový a kolečkový bagr, autobus či elektrický vláček. Na některé hračky jsem si musel počkat, neboť nebyly tak snadno k sehnání. Některých jsem se tudíž ani nedočkal, neboť mezitím minula 80. léta a já začal mít jiné starosti a zájmy. Přesto nemohu zapomenout na sérii Igráčků, kterou jsem toužil mít kompletní. Igráček zedník, kominík, dopravní policista nebo dokonce potápěč. Jeden z legendárních československých produktů Kovozávodů Semily byl bezpochyby Monti Systém, který se objevil na trhu v roce 1984. Jednalo se o stavebnice modelů automobilů známých značek. Mezi mé favority patřily Land Rover Safari Tourist, Land Rover Technic Service, Renault Trafic Kenya Safari, Land Rover hasiči Team 21, Liaz Paříž – Dakar (1986), Liaz Petrol (1987), Tatra 815 Rallye Dakar (1987), Renault Maxi 5 Turbo Radio (1988), Renault Maxi 5 Turbo expedice (1988), Liaz Benzina (1989). Zdaleka jsem neměl všechny, ale tyto mám dodnes deponovány v krabicích. Ani dnešní děti nejsou o tyto nápadité hračky ochuzeny, neboť jejich výroba pokračuje pod známou značkou Monti Systém a Vista v české firmě Beneš a Lát a.s.

S mojí mladší sestrou Lucií jsme rovněž měli rádi plyšová

Děti a hračky, 1984 (Archiv autora)

zvířátka. Ostatně, které dítě je nemá rádo. Můj miláček byl lvíček s hřívou, o kterou jej moje sestřička jednoho dne připravila, když se vžila do role kadeřnice. To mne mírně rozesmutnělo, ale zřejmě seznala, že mu je v parném létě poněkud horko. Stejně tak dopadla jedna z mrkacích panenek, se kterými si ráda hrála.

Proslulé dánské Lego jsem sice neměl, ale někteří šťastlivci v našem panelákovém dvoře jej měli. Ono přeci jen, který kluk by nechtěl mít pirátskou plachetnici vybavenou tolika děly a pokladem ukrytým v podpalubí. Na tu jsme se s kamarády chodili obdivně dívat k sousedovi. Legovým šílenstvím jsem nemohl být

Děti a hračky, 1984 (Archiv autora)

postižen, neboť naši neměli bony a tudíž jsem měl klid. Zato jsem vlastnil československý ekvivalent – famózní Merkur, který znali již moji rodiče. V mém případě se ovšem velmi záhy válely šrouby a matice po celém bytě. Zřejmě jsem nikdy nebyl technický typ.

Hračky na bovdenové lankové lanko představovaly ve své době značný pokrok. Za našimi západními hranicemi již dávno „frčely" modely na dálkové ovládání. Ty měl u nás v polovině 80. let asi málokdo. A tak se mým oblíbencem stal traktor Zetor Crystal_8011 ovládaný bovdenovým lankem a baterií, který sjel z výrobní linky Kovdružstva Náchod 29. listopadu 1983. Ze stejné produkce pocházel také Turbolet electric, jež spatřil světlo světa 20. října 1984 a objevil se téhož roku pod vánočním stromečkem. Za všechny hračky, které jsem od rodičů, babiček a dědečků, mých tetiček a strýčků dostal, jsem dodnes vděčný, neboť rozradostnily můj dětský svět a zároveň obohatily můj duševní rozvoj.

Návštěva obchodu s hračkami byla a je asi pro každé dítě svátkem. Já ji mám spojenou s nezaměnitelnou atmosférou a specifickou vůní nejrůznějších československých výrobků 80. let 20. století.

Každý z nás si nese svůj osobní životní příběh, který začal dětstvím a hračkami. Pokrok se projevuje ve všech oborech, i hračky zažily za posledních 50. let značnou proměnu. I když ve světě dnešních dětí

nabývá čím dál tím více na významu sofistikovaný svět virtuálních her a pohlcující vliv sociálních sítí, věřím, že tradiční hračky budou mít své nezastupitelné místo i v budoucnu.

Všichni, kteří rádi zavzpomínají právě na ty své hračky, se mohou přijít podívat do Muzea Komenského v Přerově na výstavu ***Kdo si hraje nezlobí!*** Pro všechny zájemce je přístupná od 20. 3. do 20. 9. 2026. Reprezentativní výstavu připravil tým výstavního a programového oddělení pod vedením kurátorek Kristiny Sehnálkové a Jany Trtíkové.

Pamětníci, ale i všechny děti se mohou těšit na to, že uvidí československé hračky od poválečného období do roku 1990, s kterými si hráli jejich babičky a dědové, maminky i tatínkové, a mohou porovnat – třeba tam najdou právě tu svou nej.

Traktor Zetor Crystal_8011 a jeho šťastný majitel v roce 1984 (Archiv autor)

Větrné mlýny na Přerovsku

Jan Doubek

Nejstarší spolehlivá zpráva o větrném mlýně na území Čech pochází od tzv. druhého pokračovatele Kosmovy kroniky, který píše, že v roce 1277 byl větrný mlýn postaven na zahradě Strahovského kláštera v Praze. Mlýn postavil v době hladu za vlády poručníka Oty Braniborského opat Siegfried, který vedl klášter premonstrátů. Když byl mlýn v roce 1281 větrem vyvrácen, nechal jej opat znovu postavit. Zanikl asi až za třicetileté války vinou Švédů. Zmiňuje se o něm i kronikář Neplach jako o stavbě v Čechách nevídané. Od tohoto data vznikají na území Čech, Moravy a Slezska další mlýny, jejichž staviteli jsou hlavně kláštery, feudálové a města. Větrné mlýny doplňovaly síť mlýnů vodních a postupně nahrazovaly málo výkonné ruční mlýnky.

První nám doložený větrný mlýn na Moravě stál v roce 1440 v Bavorově na Opavsku. Nejstarším známým českým znázorněním větrného mlýna je kolorovaný dřevoryt v Kutnohorské bibli z roku 1489. Mlýn na dřevorytu je zděný, o třech okenních osách a se čtyřmi důkladně prokreslenými perutěmi.

Největší rozvoj větrných mlýnů nastává po vydání císařského patentu č. 310, který dne 1. října 1784 vydal císař Josef II. Uvádí se v něm: *„Přesvědčivý příklad zřizování větrných mlýnů na panství Neuschloss v okrese Saaz (Žatec) přináší dostatečný důvod pro to, jak je nutné, aby dominia pro odstranění nedostatku mlecích zařízení, vznikajícího v některých letech kvůli většímu suchu, vyzývala ke zřizování takových větrných mlýnů, aby se zmíněný nedostatek odstranil. Okresní úřad má proto vrchnostem poukazovat na to, aby si v případě, že tyto větrné nebo koňské mlýny potřebují, od nich opatřily nutná povolení k jejich stavbě.“*

Na tento patent navazují další nařízení Moravského gubernia. Patentem č. 314 z 1. pro-

since 1814 vydaném císařem Františkem I. je ve všeobecném nařízení o mlynářství podporována výstavba všech mlýnů a vydán *Všeobecný mlynářský řád*. Dekretem Dvorní kanceláře č. 9822 z 28. dubna 1837 je provozování větrného mlýna zařazeno mezi živnosti vyžadující vydání koncese.

Koncem 18. a na počátku 19. století počet větrných mlýnů v českých zemích rychle roste v důsledku rozvíjejícího hospodářství. Zásadní přínos při mapování rozšíření větrných mlýnů na Moravě má práce Václava Buriana *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku* (Olomouc 1965), který identifikoval 685 lokalit, kde na Moravě a Slezsku stával větrný mlýn. Bohužel při své práci neměli k dispozici mapy z prvního vojenského mapování, které proběhlo v letech 1763–1768 a jeho první opravy z let 1780–1783. Prostudováním těchto podkladů bylo na Moravě nalezeno dalších 5 lokalit větrných mlýnů (práce Stanislava Práta).

Úpadek větrných mlýnů nastal až začátkem 20. století s nástupem páry a elektrické energie. Velkou škodu na nich způsobily i války. Po druhé světové válce, během níž byly mlýny zapečetěny, jich začalo mlít již velice málo, a to jen na krátkou dobu.

Typy větrných mlýnů v ČR:

a) větrné mlýny holandského typu – zděná stavba válcového nebo kuželového tvaru, u něhož se otáčí pouze střecha s větrným kolem.

b) větrné mlýny německého typu – celodřevěná budova, kterou lze pomocí oje celou natáčet proti větru okolo pevného středového sloupu.

Větrný mlýnek Těrlicko – Kostelec č.p. 115, okr.Karviná

c) větrné mlýnky s turbínou – celodřevěná stavba o rozměrech 2,2 × 3 m a výšce 3 m. Nad střechou je větrná turbína typu Eclipse, kterou lze samostatně natáčet proti větru. Tyto mlýnky se vyskytují pouze na severu Moravy a sloužily v každé usedlosti k šrotování obilí pro dobytek. Vznikaly v prvních třiceti letech 20. století a bylo jich postaveno několik set. V okrese Přerov se tento typ nevyskytuje.

Větrné mlýny v okrese Přerov

V okrese Přerov se zatím podařilo najít 66 lokalit, kde stával větrný mlýn. Tento počet není konečný, mohou se objevit lokality další, nebo se může ukázat, že u dvou lokalit se jedná o jeden mlýn, který stál na hranici katastrálního území (je to případ větrného mlýna v Olšovci a mlýna ve Střítěži nad Ludinou). Větrné mlýny také nestály celou dobu svého provozu ne stejném místě. Větrný mlýn německého typu šlo rozložit, naložit na cca 10 povozů a převést na nové místo. Je doloženo devět případů stěhování větrného mlýna z místa na místo.

Větrné mlýny dochované

Kladníky

Kladníky, okr. Přerov, bez památkové ochrany, GPS: 49°29' 22.8"N,17°35'36.05"E

Větrný mlýn německého typu roku 1829 postavil František Skopal ze Soběchleb na kopci mezi obcemi Hlinsko a Kladníky. K jeho stavbě použil i části starších mlýnů, o čemž svědčily letopočty: na trámu 1812, na korouhvičce 1813, na moučnici 1828. Obytné stavení dokončil až v roce 1847. V roce 1941 byl provoz mlýna zastaven a mlecí zařízení zapečetěno.

Po II. světové válce majitel František Hon opakovaně

žádá památkáře o finanční příspěvek na opravy. Nic nedostal, a tak opravoval mlýn na vlastní náklady. Střechu mlýna vyspravil lepenkou a plechem. Mlýn fungoval ještě v roce 1955, kdy vichřice ulomila dvě perutě.

Kladnický větřák měl mlecí mechanismus v dobrém stavu ještě v roce 1983, kdy jej z něho pracovníci Valašského muzea v Rožnově pod Radhoštěm vyjmuli i s vnitřní trámovou konstrukcí. V Kladníkách zůstal pouze vnější plášť o půdorysu 5,7 × 5,7 m a výšce 10 m s plechovou střechou, který byl posazený přímo na zemi. Stavba chátrala a ztrácela stabilitu, až v roce 2008 spadla. Dnes je místě mlýna jen hromada desek a trámů.

Laznícky-Svrčov, okr. Přerov, bez památkové ochrany, GPS: 49°32'50.68"N,17°28'13.41"E

V roce 1865 byl na plochém návrší u osady Svrčov postaven mlýn holandského typu kónického tvaru o průměru 7 m a výšce asi 8 m. Byl postaven vodním mlynářem Nekostou proto, že vodní mlýny na potoce Říka pro nedostatek vody často stály. V historických záznamech je uvedeno, že již v roce 1890 je provoz mlýna zastaven kvůli nevhodným větrům. Někteří pamětníci uvádí, že ještě po II. světové válce měl mlýn větrné kolo.

Současný majitel koupil v šedesátých letech stavbu ve stavu, kdy z mlýna zbyly jen obvodové zdi. Zdi opravil a nahoře doplnil atypickou dřevěnou nástavbou. Uvnitř si objekt upravil pro rekreaci.

Stavba je výraznou dominantou, viditelnou ze širokého okolí, přestože to již není typický větrný mlýn.

Lazníčky - Svrčov

Partutovice, okr. Přerov, kulturní památka č. 41161/8-506 z roku 1963, GPS: 49°37' 39.49"N, 17°42'31.04"E

Partutovický dřevěný větrný mlýn německého typu byl postaven Antonínem Mockem v roce 1837. Dendrochronologickou analýzou bylo doloženo, že strom pro střední trám ve mlýně (tatík) byl pokácen v roce 1830. Použity byly i díly ze staršího mlýna, o čemž svědčí letopočet 1783 na jednom z nosných trámů. Roku 1894 koupil a opravil chátrající mlýn bývalý krajánek Benedikt Maršálek. Mlýn mlel až do zapečetění za II. světové války, během které byl hodně poškozen. Po válce již mlynář nedostal povolení k mletí a na opravu „mrtvého kapitálu“, jak mu říkal poslední mlynář Augustin Maršálek, nebyl materiál ani peníze. Opravy a rekonstrukci v letech 1953–1955 provedli památkáři společně s velmi šikovným mlynářem nákladem 217 tis. Kčs. Provedli i náročnou výměnu valu, tj. hlavního hřídele. Po rekonstrukci dostal mlynář od památkářů povolení ke šrotování, což byl nejlepší způsob, jak mlýn uchovat pro budoucnost. Další rekonstrukce proběhla v roce 1998 za 90 tis. Kč.

Mlýn má čtvercový půdorys 5,75 × 5,75 m a výšku 10,6 m. Budova je dvoupodlažní, střecha je krytá šindelem. Průměr větrného kola je 14,6 m, plocha jednoho křídla je 10,6 m². Stěny jsou deskové, čelní stěna s perutěmi je kryta šindelem. Na zadní straně je zastřešená pavláčka se šalandou vyvažující váhu perutí. Výborně zachované mlecí zařízení má jedno složení poháněné shora. Je zde i druhé cévové kolo pro pohon krupníku. Mlýnské kameny mají průměr 1,25 m. V přízemí stojí nádherně zdobená moučnice s iniciálami IHS, srdcem s plameny, sluncem, měsícem a hvězdami.

Dnes je mlýn v bezvadném stavu zvenku i uvnitř a je dokonce provozuschopný. Jedná se o nejzachovalejší a nejlépe udržovaný větrný mlýn německého typu v ČR a je

ukázkou velmi dobré spolupráce památkové péče s vlastníkem. V přilehlém stavení bydlí jeho majitelé, kteří mlýn na požádání každému rádi ukáží.

Partutovice

Hustopeče nad Bečvou-Poruba, okr. Přerov, kulturní památka č. 33726/8-518 z roku 1963, GPS: 49°32'0.2"N, 17°53'40.39"E

Větrný mlýn holandského typu byl postaven v roce 1853 na pozemku Karla Martocha. Ten za pronájem pozemku bral roční poplatek jednu měřičku rži, tj. asi 70 kg obilí. Mlýn je postaven z cihel, má průměr 7,7 m a výšku 11 m, s tloušťkou zdí jeden metr. V roce 1942 získává mlýn Alois Steiner, který v mlýně s rodinou bydlel. Moc místa tam však neměli. Přízemí, kde bydleli, mělo 27 m, navíc tam byla ještě předsíňka, schodiště do patra a 60 cm tlustá dělící zeď mezi kuchyňkou a pokojíkem. Podle pamětníků tam však bylo vždy jako v klícce. Ještě počátkem války se v mlýně mlelo a šrotovalo, vyráběly kroupy a zpracovávalo proso na jáhly. Pro případ bezvětří měl mlynář připraven elektromotor. Po válce musel mlynář jako Němec odejít a objekt chátral. V roce 1953 byla provedena dokumentace objektu a navržena rekonstrukce za 87 tis. Kčs. Nestalo se však nic. Zemědělské družstvo obestavělo mlýn vepříny, do mlýna teklo, podlahy se propadaly.

Hustopeče nad Bečvou

Po roce 1989 se mlýna ujal Obecní úřad v Hustopečích nad Bečvou, nechal odstranit nejbližší budovu a opravil střechu. V současné době opět po několikaletém přerušení pokračuje s opravami. V roce 2009 byl mlýn omítnut a opraveny interiéry. Obec stále počítá s dokončením rekonstrukce mlýna, ale jeho rozumnému využití výrazně vadí poloha stavby mezi vepříny, což vytváří odpudivé prostředí.

Skalička, okr. Přerov, kulturní památka č. 19792/8-572 z roku 1963, GPS: 49°30'47.68"N, 17°47'57.67"E

Někdy začátkem 19. století byl v 22 km vzdálených Dřevohosticích postaven větrný mlýn německého typu. Byl sestaven i z dílů starších větřáků. Svědčí o tom datování na závaží r. 1786 a na krupníku r. 1812. V roce 1850 byl převezen na dnešní místo do Skaličky a od roku 1879 až doposud patří rodině Červků.

O činnosti mlýna máme informace až z roku 1941, kdy mlýn poškodila vichřice. S finanční pomocí úřadů ve výši 600 Kč byl mlýn opraven těsně před zákazem mletí a zaplombováním. Čtyři roky nečinnosti a procházející fronta se na mlýnu nepříznivě podepsaly. Až do roku 1950 byl mlýn uzavřen a majitel dostával odškodné za neprovozování mlýna. Pan Červek usiloval o obnovu mlýna, trvale žádal o dotace na opravu a také často i něco dostal. Dokonce mu v roce 1950 úřady povolily mletí a odpustily daň, protože pečoval o technickou pa-

mátku. Místní lidé mu však nepřáli a prosazovali rozebrání mlýna a použití dřeva na stavbu JZD. Od roku 1956 dodnes pečuje o mlýn poslední mlynář Antonín Červek. Naposledy mlýn šrotoval v roce 1966.

Skalička

Mlýn má čtvercovou základnu 5,7 × 5,7 m a výšku 11 m. Šindelová střecha je sedlová, vysoká 3,6 m na čelní straně zkosená podvalbou. Všechny stěny jsou deskové, čelní krytá šindelem, na zadní straně vystupuje šalanda s pavláčkou a krytým schodištěm. Větrné kolo má průměr 16 m a je uchyceno v litinové hlavě. Zachovalé převodové zařízení pohání jedno mlýnské složení a holendr na výrobu krup. Mlýnek na proso a kašník jsou na elektrický pohon. V Technickém muzeu v Brně je uložen přesný model mlýna v poměru 1:40.

V krajině docela nenápadný tzv. Červkův mlýn stojí uprostřed zahrady se vzrostlými ovocnými stromy. Velmi cenný je tím, že dodnes je provozuschopný a pečlivě udržovaný. Jenom otáčet proti větru s ním nelze. Po domluvě s majitelem si lze mlýn prohlédnout.

Potštát-Boškov, okr. Přerov, bez památkové ochrany, GPS: 49°37'17.53"N,17°37'14.76"E

Rok postavení větrného mlýna holandského typu neznáme. Víme jen, že v roce 1875 byl již v provozu. Jednalo se o menší mlýn o vnějším průměru 6 m. Stál na lokalitě zvané Am Niederwald ve výšce 580 m. n. m. K ukončení provozu došlo po tragické události, když mlynáře zabilo otáčející se křídlo mlýna. V roce 1927 nefunkční mlýn koupil Zikmund Desfours-Walderode (1882–1936), který na základním kamenném válci postavil dřevěnou šestibokou věžičku. Rozhledna vysoká 16 m sloužila veřejnosti od roku 1929. Po II. světové válce stavba na okraji vojenského prostoru Libavá opět chátrá.

Potštát-Boškov

Objekt o průměru 6 m byl silně staticky narušen. V 70. letech nechal MNV na popud sovětských vojsk objekt mlýna strhnout. Údajně se z něho dalo dívat do vojenského prostoru Libavá. Dnes můžeme z bývalého mlýna uprostřed mlází najít jen zbytky zdí a kusy hlavního hřídele.

Autor je předsedou sekce Větrné mlýny Kruhu přátel Technického muzea v Brně. Výstava v Technickém muzeu v Brně nazvaná Vítr v lopatkách představuje obor mlynářství prostřednictvím informačních panelů, fotografií, videí, sbírkových předmětů a modelů větrných mlýnů. TMB ji připravilo ve spolupráci se sekcí Větrné mlýny, která je již 20 let součástí Kruhu přátel Technického muzea v Brně. Návštěvníci si mohou výstavu prohlédnout do 14. června 2026.

Základní literatura o větrných mlýnech

Berka, M. a kol. *Větrné mlýny jako technické památky*, TM v Brně, 1979.

Burian, V. *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 1965.

Doubek, J. *Dochované větrné mlýny a mlýnky v České republice*, TM v Brně, 2005.

Doubek, J. – Koč, B. – Urbánek, R. *Co roztáčel vítr: historie a současnost větrných mlýnů, mlýnků a čerpadel*. Brno: Ivo Sperát, 2020.

Janoška, M. *Větrné mlýny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha: Libri, 2003.

LIDÉ MUZEA

Muzeum utvářejí lidé, kteří v něm pracují. Profesní příběhy většiny muzejníků však mohou být poněkud zastíněny výstavami a akcemi pro veřejnost a skryty za dveřmi jejich pracoven a depozitářů. Naše rubrika Lidé muzea chce pravidelně představovat kolegyně a kolegy, jejichž odborné specializace, ale i pracovní osudy jsou právě v muzeu nevšedně pestré a mimořádně zajímavé. Dnes se vám představí

JARMILA ŠIŠÁKOVÁ

Energii beru z hradu.

Na hradě Helfštýně pracujete téměř čtvrtstoletí. Předtím jste vystřídala řadu krátkodobějších zaměstnání v pohostinství či v zemědělství. Jak jste si našla cestu na hrad a jak to, že jste na hradě už „zakotvila" natrvalo?

Na hrad jsem se dostala o mnoho let dřív, než jsem začala pracovat pro muzeum. Už v roce 1986, kdy se po rekonstrukci, kterou provedl RaJ (tehdejší podnik Restaurace a jídelny), otevírala nová restaurace, jsem v ní dvě sezóny pracovala spolu s manželem, který v ní dělal vedoucího. Přímo na hradě jsme i bydleli v malém pokojíku nad restaurací, a to i s naší dogou Admirálem. Z té doby pochází původ mojí lásky ke hradu. I po odchodu zůstalo „srdíčko" na hradě a když se po letech v roce 2002 naskytla možnost nastoupit (nejprve jako záskok za nemoc) na místě uklízečky, ráda jsem nabídky využila a na hrad se vrátila.

Nabídku práce Vám dala správkyně hradu paní Marcela Kleckerová (1950–2017). Jaké na ni máte vzpomínky?

Marcela mě určila svojí „sestrou" (smích). Byli jsme si velmi blízké, rozuměly jsme si, mohly jsme si na rovinu a bez tajností vzájemně povědět, co jsme chtěly. Byla moc fajn a lidsky nápomocná. Ale to neznamená, že bychom neměly i konflikty. Poslala mě set trávu na tzv. Wimbledon na II. nádvoří. Já jsem jí to nasela do řádků a Marcela na to: *„Jaks to tam nasela?" „No do řádků, jako petržel, ať se to nesplaví deštěm." „No máš rozum?"* Tak jsme se dohadovaly (smích).

Během svého působení jste jistě potkala i řadu dalších osobností. Je někdo, na koho byste ráda vzpomněla?

Zážitkem a zkušeností bylo setkávání s kovářským mistrem Alfredem Habermannem. Uměl dokonale řemeslo, vážila jsem si ho, jako by to byl můj děda. Říkával mi vždycky *„Větříčku, přines mi tamto a tamto"*. Spolupráce začala, když na hradě vedl kovářské kurzy. Působil na hradě celou sezónu. Nejprve se dováželo jídlo z restaurace Lípa, ale pak na mě připadl úkol chystat pro kováře celodenní stravu. Dělat jídlo pro 12 až 15 lidí – snídaně, oběd, večeře – v malé kuchyňce na „Pekárně" s jedním vařičem a jednou remoskou nebyla žádná sranda. Člověk se toho ale nesmí bát a když už se na to dá, musí se tomu umět postavit.

O pohodlí i stravu pro účastníky kovářských kurzů či kovářských akcí (Noční kování, Kovářské fórum) se staráte dodnes. Vypěstovala jste si vztah k lidem kolem „černého" řemesla?

Určitě, není to čisté kamarádství, ale dlouhodobý vztah, kdy se vždycky navzájem rádi vidíme, já je a snad i oni mě. Je to prostě oboustranná radost. Vzpomínám ráda na kurzy tepání Christine Habermannové. S kurzy po Habermannovi začal Jarda Brixi, ale toho tam nepište, ten má vždycky blbé kecy (smích). I dnes jezdí skvělí lidé: Jirka Němec, Luboš Krátký, Peter Gašparovič a další.

Pokračování na následující straně.

Co se na hradě za uplynulé čtvrtstoletí změnilo a co zůstává jako dřív?

V roce 1986 ještě nebyla expozice uměleckého kovářství ani mincovny. Před jejich budováním se vyvážela suť ze suterénu paláce. Jako technický dozor na stavební práce dohlížel architekt Zdeněk Gardavský. Bydlel v místech dnešní kanceláře, kde byl tehdy skromný pokoj, který sloužil jako ubytovna. Využívali jej o prázdninách či víkendech i zaměstnanci muzea na rekreaci, například A. Pavelková, F. Hýbl či F. Dostálek. V roce 2002 se začala se stavět Husitská věž. Tesaři, chlapi z Valašska byli ubytovaní v baště na Vodárně a dostrouhávali tady šindele.

Při vánočním večírku jste mi vyprávěla řadu humorných historek, podělíte se se čtenáři Zpravodaje také o některou?

Zábava byla hlavně se zvířaty. Pan Bubeníček tu choval ovce i černé kozy, potom měli v příkopu i divoká prasata Batula a Hýtu. Někteří lidé si myslí, že tu byli i medvědi, ale není to pravda. Marcele se hrozně líbili pávi, tak tu byl dvě sezóny i pár pávů Sáva se Sárou, ale uletěli nám, a museli jsme je nahánět kolem hradu. Na zimu jsem si je vždycky brala domů, postavila voliéry. Samec ráno v 5 hod. rušil svými skřeky Týn a zvláště naproti bydlícího hradního údržbáře Standu Bernhauera (smích). Kastelán J. Lauro si zase usmyslel, že chce mít kozy. Poté, co vypásly druhý příkop, jsme je naháněli do čtvrtého, z něj pak vylezly na Trubačskou věž a museli jsme je dostat dolů.

I ve vašem věku neustále působíte na své okolí svou nezdolnou energií, kde ji berete?

No přece z hradu, z toho hradu. Já tu jsem každý den, i když tu nemusím být. Jdu nakrmit kočku, jdu za Bonem (hradní pes). Na hradě je taky dobrý kolektiv a Honza Lauro je výborný šéf.

Ještě mě napadla otázka, co vlastně děláte přes zimu?

No, jsem na hradě. Práce je hodně: hrabání listí, malování, natírání, chystání výstavy, konzervují se venkovní kované exponáty – natírají konzervačním voskem revaxem. Hodně práce přibylo s péčí o nově rekonstruovaný palác, je to náročné, hlavně prakticky každodenní čištění skleněných ploch. Člověk musí umět všechno, nemůže říct, že to nejde. Jde, a hotovo!

Za rozhovor děkuje Radim Himmler

Jarmila Šišáková, roz. Lauberová (*1955) se vyučila v oboru kuchařka-servírka. V zaměstnání v Muzeu Komenského v Přerově působí od března 2002, kdy nastoupila jako uklízečka na hradě Helfštýn. Má na starosti úklid rozsáhlého areálu hradu – prostor pro návštěvníky, sanitárního vybavení i kancelářského a depozitárního zázemí. Každoročně se také stará o pohodlí a stravu pro účastníky kovářských kurzů i kovářů při Kovářském fóru a dalších akcích. Podílí se i na průběžné péči o vystavené kované exponáty. Ze svého bydliště v podhradním Týně nad Bečvou dojíždí denně na horu na hrad na mopedu.

Okénko do muzejních sbírek

Duchovní Jan Antonín Venuto (1746–1833) proslul především jako autor vedut českých a moravských měst. Méně známou části jeho díla představují dvě mapy, mezi něž patří zákres Moravy vytvořený na základě Müllerovy mapy Moravy. Do měděné desky jej vyryl Václav Engelman ve Vídni. Čtvercová kartuš v levém horním rohu mapy ozdobená zemským znakem nese název *Das Markgrafum Maehren mit der Aelteren und im Jahr 1783 abgeaenderten Eintheilung der Kreisen: auch Bezeichnung der Graenze der Olmütz. Dioeces in Schlesien genau gezeichnet im Jahr 1784*. Je zasazena do parergonu s motivy zvířat (vlevo divoká lesní zvěř, vpravo domácí dobytek).

Helena Kovářová

Jan Antonín Venuto po dokončení studií v roce 1772 vstoupil do služeb olomouckého biskupa. Ale již o rok později přesídlil do Mikulova. Svou mapu Moravy vytvořil před odchodem na místo kanovníka v Hradci Králové. Mapa o rozměrech 82,6 cm na šířku a 65,5 cm na výšku vyšla spolu s knihou *Topographische Schilderung des Markgrafthum Mähren* (1786), kterou sepsal František Josef Schwoy. Venuto se s ním znal z dob svého působení v Mikulově. Podle Schwoye obsahovala mapa *„nejen mnohé, se zvláštní pílí opravené ve velké Müllerově mapě uvedené prohřešky, pokud mohly být odhaleny, ale také jak někdejší, tak současné krajské členění, velké množství starých pozoruhodných zámků, které jiné mapy opomíjejí, zaznačených na správných místech, zrušené konventy a kláštery jsou odlišeny pod těch fungujících díky zvláštním znakům."* Mapa zachycuje stav správního členění k roku 1783, tedy před reformou krajské správy. Hranice církevních obvodů odpovídají stavu po zřízení Olomouckého arcibiskupství. Dvě úsečková měřítka (čtyři moravské a pět německých mílí = cca 1 : 390 000) jsou umístěna v levém dolním rohu mapy v kartuši imitující kamenný podstavec.

Venutova mapa Moravy po restaurátorském zásahu.

Některé barvy kolorování byly předurčeny v legendě: *„Fialová barva označí hranice olomoucké diecéze ve Slezsku ,a žlutá část Brněnského kraje přidělenou k Jihlavskému a část Olomouckého přidělenou k Přerovskému."* Sadu mapových znaků ovlivnilo tehdejší rušení klášterů Josefem II. Vedle znaku pro opatství či klášter zde najdeme také značku pro *„bývalé opatství nebo bývalý klášter"* (například pro Hradisko Olomouce, premonstrátský klášter zrušený v roce 1784). Kromě běžně uváděných sídel obsahuje mapa také jejich rozlišení podle duchovní správy (vesnice s farou, s farou a zám-

Venutova mapa Moravy před restaurováním.

Mapu ve velmi špatném stavu zakoupilo přerovské muzeum v roce 1989 v antikvariátě za 350 Kčs. Barevně kolorovaná mapa byla vytištěna na silnějším papíře a vzhledem k poškození celoplošně podlepena tenkým režným plátnem. Zažloutlý a znečištěný papír s tmavými skvrnami porušilo letité uložení mapy ve složeném stavu. Při manipulaci se papír v levém rohu navíc roztrhl. Při opravě došlo k rozmazání lepidla, které později zhnědlo.

kem, s lokálním kaplanstvím). Dále zde pak najdeme znaky pro pusté zámky (hrady), místa těžby zlata či stříbra, železné hamry, naleziště olova, léčivé prameny, lázně a poštovní stanice. V okolí Přerova jsou vyznačeny lázně u Bochoře, Věrova a Hranic (bez názvu Teplice). Část se zakreslením „pustého hradu" Helfštýna je na přerovském exempláři poškozena a hůře čitelná. Samotné město Přerov označuje kombinovaný znakem pro město s opevněním a zámkem, Předmostí jako ves s farou.

Titul Venutovy mapy Moravy po restaurování.

Titul Venutovy mapy Moravy po restaurování.

Zákres mapy se stal málo zřetelný a sbírkový předmět nebylo možné prezentovat veřejnosti. Restaurátorská dílna Ateliér Frank proto provedla komplexní zásah: sejmutí z plátna, očištění, odkyselení, scelení trhlin, doplnění ztrát, podlepení japonským papírem a nalepení na nové plátno. Mapa tak je znovu připravena pro budoucí badatelské či výstavní účely.

Stojí majestátně jako lípa

Lubomír Vyňuchal

Slavná Čapkova kniha nese název Devatero pohádek, ostatně celá řada podobných vyprávění a báchorek začíná slovy *„Za devatero horami…“*. Pod označením „devatero“ je známý taktéž staroegyptský mytologicko-teologický koncept a u nás se zase používá známé pořekadlo *„Devatero řemesel, desátá bída“*. Dnes vás hned v úvodu zavedeme doslova za humna, přičemž devatero lip zde bylo někdy po první světové válce vysázeno do magického kruhu. Tyto stromy a kamenný pomník v jejich středu připomínají krátký život jednoho mladého medika z nedaleké obce Doloplazy, který padl hned v prvním roce války v bitvě o Halič. Tradičně nebude chybět ani kapka poezie doplněná romantikou dobových pohlednic z válečných let 1914–1916. Dále představím jednu srdeční záležitost a každoroční rituál, kterým je výstup na valašský kopec s názvem „Oslové“ nad Velkými Karlovicemi, jehož vrcholu vévodí stará lípa. Podíváme se i do Kvasic na Kroměřížsku, kde najdeme místní „hroší lípu“. Zamíříme taktéž do Vratimova za dalšími lípami republiky. Zde si navíc prohlédneme také unikátní větrný mlýnek a dvě knihobudky, připomínající kosmické sondy. A nakonec všechny lípy rozkvetou.

Netesalovy lípy

Zmíněné místo leží necelých 15 kilometrů severně od Přerova mezi obcemi Doloplazy a Tršice v nadmořské výšce 323 metrů. Jeho návštěvu lze spojit s příjemnou procházkou podél toku potoka Olešnice či okolo vodní nádrže Tršice. Ta má na mapě podobu obráceného hříbku, přičemž hráz se nachází na jedné straně jeho klobouku a samotný pomník zá-

padně od jeho nohy. Současně můžete obrazně obejít i kus světa, neboť polní díly na východním břehu vodní plochy mají názvy Amerika a Austrálie. Ideálním výchozím bodem je parkoviště u fotbalového hřiště v Doloplazech, resp. kamenný kříž z roku 1768, odkud je to polní cestou až k pomníku medika Aloise Netesala necelý kilometr. Na místě si můžete odpočinout na lavičkách u nedaleké myslivecké chaty, poblíž ní vás zcela jistě zaujme taktéž mohutný dub u křižovatky cest.

Vzhledem k informacím z pamětní desky jsem taktéž díky digitální studovně Ministerstva obrany trochu zapátral a našel v „Matrice pěšího pluku 47 a předchůdců“ z let 1910–1917 příslušný odkaz a také si prošel současné mapy a zjistil, že popisované místo vojákova zranění leží v Polsku, ale opravdu jen malý kousek od současné hranice s Ukrajinou. Škoda, že již není součástí pamětní desky také charakteristická malá portrétní fotografie na porcelánovém oválku. Tak trochu jsem doufal, že ji objevím na rodinném náhrobku na místním hřbitově, ale i zde byl pod jménem Aloise Netesala pouze vejčitý obrys a v něm dva otvory pro šroubech. Navíc přímo pod ním se na náhrobku kříží dvě ratolesti: vavřínová a lipová. Hrob leží v samém středu hřbitova na levé straně hlavní cestičky a do mramorového bloku byl taktéž vyryt krátký text o smrti dvacetiletého mladíka.

Doloplazy jsou známé svou tradiční „Jízdou králů“ (letos se koná 5. července), nicméně doporučím taktéž zastávku u místního kostela sv. Cyrila a Metoděje z let 1894–96, před nímž stojí kříž z r. 1895 s reliéfem obou světců na čelní straně podstavce a barokní sloup (boží muka) z r. 1679. Uvnitř svatostánku mě zaujala freska „Smrt sv. Josefa“, kterou na pravé straně stěny pod vítězným obloukem vytvořil akad. malíř František Peňáz (1912–1996). Mezi kostelem a základní školou najdete Pomník obětem 1. světové války, jemuž vévodí kamenná socha svatého Václava s praporcem a štítem s orlicí. Na černé mramorové desce v levé části pomníku jsou vyryta bílou barvou zvýrazněná jména vojáků, přičemž zde nechybí ani jméno M.U.C. Aloise Netesala (čtvrtý odspodu). Vzhledem k tomu, že jsem v posledním loňském Zpravodaji MKP psal o sochách sv. Václava v okolí Přerova, zmíním ještě jednu sochu tohoto českého patrona v nedalekých Tršicích. Najdete ji v nice opatřené frontonem na epištolní straně fasády farního kostela Nanebevzetí Panny Marie a uvnitř objevíte na presbytářovém okně vitráž s postavou zmíněného světce společně s jeho babičkou, svatou Ludmilou. Na stěnách zase

můžete zaznamenat dvě čtvercové fresky z roku 1933 od akademického malíře Jano Köhlera /1873–1941/ (Smrt sv. Josefa – Pieta) a čtyři stropní fresky českých patronů. Ná stropní olejomalbu sv. Václava uvidíte také na chodbě prvního patra místního zámku, dnes sídla obecního úřadu, knihovny a muzea. Jedná se o heraldickou olejomalbu o rozsahu asi 15 m². Znovuobjevena byla při malování interiérů v roce 1984 a následovala její obnova. Památkáři zjistili, že se jedná o dílo olomouckého malíře Rabenalta z roku 1876. Ve středu malby je romanticky pojatá figura českého knížete ve zlatém brnění, s knížecí čapkou, mečem a praporcem, doplněná u jeho nohou třemi štíty s erby, přičemž ten středový zobrazuje černou svatováclavskou orlici se zlatou osmicípou hvězdou na hrudi. Ale vraťme se zpět na dolní část návsi v Doloplazech, kterou zdobí pomník s prvorepublikovou sochou T. G. Masaryka v životní velikosti. Vedle pomníku byly poměrně nedávno vysazeny po jeho stranách dvě lípy malolisté.

Doloplazy

Původní lípu republiky, vysazenou roku 1919 u dnešní autobusové zastávky „U lípy“, museli pro velmi špatný stav před časem pokácet, ale na jejím místě už roste nová. Další lipka, zasazená u příležitosti 100. výročí založení republiky, stojí u Sokolského hřiště v části obce nazývané místními „Hoolywood“. Místní část Tršic zase představuje obec Lipňany, jejíž návsi vévodí vzrostlá lípa stojící před kaplí sv. Floriána z r. 1781.

Lipňany

Obec samozřejmě zmiňuji především pro její jméno, ale za připomínku stojí také krásné návesní barokní sousoší sv. Jana Nepomuckého s andělíčkem držícím kříž, které pochází z 1. poloviny 18. století. Za další vzrostlou lípou se vyplatí zamířit do sousedních Vacanovic. Tato obec je známá především barokní kaplí svaté Praxedy z roku 1771, která je ozdobou místní návsi. A pokud se vám podaří navštívit její interiér, spatříte neobyčejně bohatou freskovou výmalbu stěn i klenby, obsahující výjevy ze života sv. Floriána, sv. Isidora, sv. Šebestiána a sv. Vendelína. Zmíněná

lípa roste u křižovatky dvou silnic na východním okraji obce. V jejím stínu nechybí lavičky pro odpočinutí, ale především se zde nachází kamenný kříž s Kristem, datovaný do r. 1846, u jehož paty stojí dva andělíčci. Čelní stěna podstavce je opatřena reliéfem s motivem klečícího Spasitele a anděla na výsostech.

Někdy se anděl na nás hněvá,
anděla máme každý svého
a naděje má z buku křídla
a srdce z dřeva lipového.
(Jan Skácel)

Na závěr se ještě jednou vrátíme k místním, nejen válečným pomníčkům. V severní části Doloplaz, u silnice směrem na Kocourovec, stojí pomník čs. legionáře Jana Novotného, jenž byl smrtelně raněn v bojích u Tagilu a je pochován v Čeljabinsku, ruském městě, kterým prochází jižní větev transsibiřské magistrály. Text na desce doplňuje také malá vybledlá portrétní fotografie. V blízkém okolí Tršické přehrady můžete objevit také pomník sv. Huberta s kamenným sedátkem. Jen kousek od něj blízko okraje lesa stojí mezi dvěma vzrostlými lípami pomník z lomového kamene, opatřený vrcholovým křížem a vsazenou pamětní deskou. Ta informuje o tragickém osudu Květoslavy Novotné, která na tomto místě přišla r. 1949 o život při kácení dřeva. Nad východní stranou vodní plochy připomíná malý žulový pomníček letce Miroslava Chalupníčka. Ten na tomto místě zahynul 30. prosince roku 1948 po srážce dvou letadel typu Sokol, mířících do Olomouce.

Pomník Květoslavy Novotné

Druhé letadlo pak spadlo mezi obcemi Hlušovice a Týneček a při tomto leteckém neštěstí přišli o život celkem tři lidé. Poblíž se nachází zřejmě ten nejznámější pomník věnovaný židovské rodině Wolfů, která se na tomto místě s přestávkami ukrývala v malé lesní zemljance mezi lety 1942–1945 před deportací do koncentračního tábora. Pomníček z dílny kameníka Miloše Brücknera byl odhalen 2. dubna roku 2012 a z centra Tršic či blízkého Zákřova k němu vede naučná stezka Otty Wolfa. Tento osmnáctiletý chlapec se stal spolu s dalšími osmnácti místními muži obětí Zákřovského masakru (20. 4. 1945), který připomíná jednak pomník v centru obce a pak také památník „Zákřovský Žalov" v lese u zaniklé osady Kyjanice nedaleko Kozlova. Kamenná socha z r. 1949 na vysokém podstavci památníku je dílem akademického sochaře Vladimíra Navrátila a představuje zoufalou klečící ženu truchlící nad zmařenými životy. Muže, upálené v lesní boudě, která na tomto místě dříve stávala, připomíná i devatenáct lip vysázených do půlkruhu za památníkem.

Pomník rodiny Wolfů

„Zákřovský Žalov" - stav před odlesněním

Lípa zpod Soláně

Od legendární valašské dřevěnice a zároveň hospůdky „Hobovka" v Jezerném u Velkých Karlovic, kterou velice rád doporučím vaší pozornosti, stoupá úzká silnička vedoucí k polosamotám pod kopcem, jež nese neobvyklé, ale snadno zapamatovatelné jméno: Oslové. Na jeho vrcholu v nadmořské výšce 742 metrů stojí mohutná letitá lípa. Každý rok, a nezáleží v jakém období, se snažím s partou kamarádů navštívit toto pohádkové místo a zpravidla vycházíme z jeho západního úbočí, respektive od potoka Jaseník z Miloňova. Ono místo znám již z časů svého raného mládí, neboť jsem zde jezdíval na tehdejší turistickou základnu TJ Meochema Přerov, ležící něco přes kilometr východně od vrcholového bodu. Strom má svou větry pocuchanou korunu zpevněnou ocelovými lany a svého času byl k jeho kmeni připevněn také křížek s Kristem. Mnohokrát jsem odpočíval pod tímto dřevěným mohykánem a s přáteli jsme si připíjeli na zdraví kalíšky výborné slivovice. Na polosamotách „Na Oslovém" bydlí i majitel zmíněné hospůdky, ale v čísle 57 např. také rodina skvělého muzikanta a výrobce vyhlášených dřevěných píšťalek, fléten, pastýřských trub, fujar, brumlí i dlabaných strunných nástrojů, Víta Kašpaříka (*1970). Nejedná se o starousedlíka, tento původním povoláním kovář pochází z Brna. Možná, že už jste měli tu čest zmíněného řemeslníka někde potkat, své výrobky totiž často prodává na různých jarmarcích, nejčastěji v rožnovském „Dřevěném městečku". Ostatně stačí si v archivu České televize vyhledat dokument z cyklu „Náš venkov" natočený roku 2016 pod názvem „Píšťalka zpod Soláně" a o životě tohoto renesančního člověka, jeho rodiny a zvířecích společníků na valašských kotárech se dovíte mnohem víc. Další možností je vyhledat v archivu pořadu „Poztrácená řemesla" dokument s názvem „Lidové hudební nástroje V. Kašpaříka" z dílny regionální televize TVS z roku 2023. A pro dobrý pocit můžete výstup na „Oslové" spojit s dalším dobýváním a samým štěstím hýkat také na dalším vyhlídkovém místě, které představuje jižněji situovaný, jen o pár metrů nižší vrcholový bod s názvem „Osloveček" (723 m n. m.).

Lípa na Oslovém

Lípa, která spolkla afrického tlustokožce

Nyní zamíříme na Kroměřížsko do Kvasic, malebné obce ležící na úpatí Chřibů. Její dominantou je barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého z 1. poloviny 18. století. V roce 2017 zvítězil v anketě Strom roku místní ořešák černý ze zámeckého parku. Dnes již bohužel nestojí, a když jsem loni dokumentoval tohoto padlého velikána, připomínal mi jeho kmen obrovskou velrybu či jeho část hlavu mamuta, přičemž charakteristický velký suk představoval zvířecí oko.

Kvasice se mohou pyšnit také památným stromořadím, resp. lipo-jírovcovou alejí podél silnice k Novému Dvoru. Její součástí je navíc křížová cesta, kterou tvoří již hodně zchátralá litinová zastavení z r. 1775. V dnešním textu bych však chtěl vyzdvihnout především skupinu lip, rostoucích v Parkové ulici při severozápadní ohradní zídce zmiňovaného kostela. Ze spodní části kmene jedné z nich totiž doslova vyrůstá hroší hlava. Prostě jak zpívá Richard Müller v písni z dílny pánů Hapky a Horáčka „Štěstí je krásná věc“: „No tak řeknu: K neuvěření!“

Mimochodem také je zde zmínka o východu slunce a větru ve větvích, který prý nelze koupit za žádný peníze. A co k tomu dodat? Měl bych tady bonusově jednu autorskou básničku:

KDYBYCH BYL HROCH

(Lubomír Vyňuchal)

Kdybych byl hroch
tak si ještě dneska
koupím Encyklopedii vodních ploch
Čech, Moravy a Slezska
od Stanislava Štefáčka…
A kdybych měl podobu ráčka
tak tím tuplem

Lípy u sečtělé vesmírné sondy

Při návštěvě unikátního dřevěného kostela Všech svatých z r. 1638 v Sedlištích u Frýdku-Místku a fotodokumentaci jeho malovaného stropu a taktéž sochy Panny Marie Frýdecké, stojící vedle letité lípy před svatostánkem, jsem na mapě dohledával další zajímavosti v blízkém okolí. Jako nejbližší cíl se jevil Vratimov, město v jižní části Ostravské pánve a jeho místní část Horní Datyně. Symbol v podobě větrného mlýnku rozfoukal lopatky mé zvědavosti a já jsem za relativně krátkou dobu seděl na lavičce pod trojicí lip a na louce přede mnou stála ona dominanta. Parčík se nachází u křižovatky ulic Vratimovská a Josefa Tomise. Na tomto místě dříve stával grunt Josefa Borového (1879–1936) s č. p. 14 a místní kovárna zvaná „kuzňa“. J. Borový začal na jaře roku 1911 provozovat kovářskou živnost a výrobu rozšířil také na průmyslově vyráběné větrné mlýnky typu AJAX (tyto mlýnky vyráběla např. i firma KUNZ v Hranicích). Borového podnik zaměstnával až 14 lidí. Celkem se zde vyrobilo asi 70 těchto zařízení, které primárně v této oblasti sloužilo na šrotování obilí pro dobytek. Po jeho smrti zájem o mlýnky upadal, ale kovárna stále fungovala až do znárodnění v roce 1960. Po roce 1965 bylo její zdivo strženo a na volné ploše vznikl parčík, kde byly roku 1968 vysazeny tři lípy k výročí vzni-

Vratimov

ku republiky. Město Vratimov v roce 2018 ke stému výročí vzniku Československa nechalo jeden z větrných mlýnků zrekonstruovat, a to včetně strojního vybavení. Na dveřích větrníku nechybí telefonní číslo i e-mail na správce a objekt je přístupný také při konání veřejných akcí v obci. Současně byla na louce kousek od mlýnku vysazena další lípa republiky, doplněná dřevěným sloupkem se stříškou a řezbovaným kruhovým logem s motivem lipového listu. Nejnovější atrakcí je místní knihobudka, která doslova připomíná vesmírnou sondu či družici, případně velkou domácí retro lampu s kruhovým stínítkem, stojící na třech kovových nožkách. Kdo chce znát nabídku knih, případně si nějakou vybrat, musí sehnout hlavu a vstoupit do středu netradičního objektu. Ještě dříve stejná sonda přistála na vydlážděném chodníku vratimovského Radničního náměstí. Od roku 2017 se o ni stará a knihy dodává místní Městská knihovna. Knihobudka v centru města je na rozdíl od oné parčíkové sice monitorována kamerou, nicméně žádné vandalské počiny jsem v obou případech nezaznamenal. Na závěr jen dodám, že představené knihobudky navrhli mladí architekti Kateřina Páterová a Ondřej Stolařík a vyrobila je místní firma ENESPO, s.r.o., zaměřená na výrobu bran, plotů, vrat a žaluzií. Ještě v této souvislosti přidám jednu perličku z nedalekého Frýdku-Místku. Na podzim r. 2024 byl v areálu místní nemocnice, samozřejmě pod stromy poblíž altánku terapeutické zahrady, umístěn prototyp originální knihobudky, vyrobené v dílně technických služeb ze starého parkovacího automatu. Nerezovou leštěnou skříňku s půlkulovou stříškou, vnitřními policemi a prosklenými dvířky má i zde pod patronátem městská organizace Knihovna F-M. Jelikož vyřazených automatů je k dispozici ještě několik, dalším vytipovaným místem je např. prostor před vlakovým nádražím a pokud se tento způsob nabídky knih osvědčí, pravděpodobně přibudou další.

Píseň o Tvé lípě

Už nějaký čas sbírám mj. dobové pohlednice památných stromů a malovaných obrazů krajin, kterým vévodí lípy. Dnes si představíme první dvě ukázky a připojíme báseň z druhé poloviny 19. století od jednoho pozapomenutého českého poety, jakoby přímo napsanou k jednomu z obrázků.

Dobová pohlednice z r. 1916, autor Walther Witting

PÍSEŇ O TVÉ LÍPĚ

Alois Škampa

Na vysoké stráni
květe stará lípa.
Roj včel od svitání
bzučí v její skráni,
v šeru tmavých ratolestí
zlatou píseň snů a štěstí
ptáče si tam pípá!

Slunka zjev kdy vstává
nad hor chlumy vnadné –
první jeho sláva
hned jí pozdrav dává,
první úsměv jeho krásy
v zelené a bujné vlasy
paprskem jí spadne! –

V šeř té lípy stinnou
chodila jsi vloni!
Zlatou pavučinou
zřela jsi, jak linou
s teplé výše pruhy světla,
cítila jsi, kterak zkvětlá
její kadeř voní...

Lávka pod ní stará
byla tvojím sídlem.
Na podzim i z jara
bílá ranní pára
líce Tvého vždycky květu
jemně dotýkala se tu
lichotným svým křídlem!

Co as na té stráni
slunným nad úvalem
dum a sladkých přání
táhlo vždy tvou skrání,
v nevinných kdy prsou touze
snívala's tam dlouze,
dlouze o svém štěstí malém!

Teď s té milé výše
sešla's ke mně dolů!
Teď už hruď tvá tiše
po mém boku dýše – –
Ó kéž v ni jen, dívko drahá,
padne Ti tu více blaha,
nežli trpkých bolů!

Věř, ta lípa stmělá
listem plným krve
že by zaslzela,
by kdy uviděla –
že Tvá líc už není jasná,
že u mne tak nejsi šťastna –
jak tam pod ní prvé!

(Pro poezii českého básníka a spisovatele Aloise Škampy /1861–1907/ je typická intimní a zejména přírodní lyrika. Báseň pochází z jeho sbírky Mladý svět, kterou vydal v roce 1884 pražský nakladatel J. R. Vilímek. Tuto sbírku básník věnoval své sestře Pavle Maternové (1858–1923), průkopnici ženského hnutí a přítelkyni Elišky Krásnohorské.

Kde se slunce směje i v dešti

S poslední zastávkou se vrátíme zpět do blízkého okolí Přerova. Zamíříme na jižní okraj malé obce, jež má ve svém znaku na modrém štítě zářící zlaté slunce i s usměvavou tváří. Obec leží při železniční trati z Přerova do Kojetína a má název **Věžky.** Do krajiny zde svítí taktéž bělostná boží muka chráněná dvojicí vzrostlých lip. Zděná stavbička z roku 1740 se středovými volutovými křídly. Lidová barokní práce, v jejíž oválné nice pod vrcholem spatříte poškozenou štukovou plastiku s motivem Nejsvětější Trojice. Za plochou zadní stěnou božích muk je ve stínu stromů od loňského roku umístěna lavička. Ideální místo k relaxaci a vyslechnutí ptačího koncertu v podání místních opeřenců. Stačí jen vyrazit.

Boží muka ve Věžkách u Přerova

Teď máme jaro, tudíž by pro tentokrát neměla chybět ani malá ukázka básní či úryvky textů písní o kvetoucích lípách. Tady je máte:.

AŽ ROZKVETOU LÍPY

(Paul Mauriat/Růžena Sypěnová, zpěv: Jarmila Veselá, 1971)

Až rozkvetou lípy
mně hned bude snáz
ten co se mi líbí
ten vrátí se zas

Den zrodí se krásný
v němž nebude stín
ptát budou se známí
co jen je to s ním

POD LIPOU

(Ján Kollár, Slávy dcera, 1824)

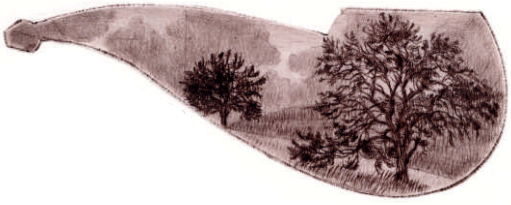
Pod lipou mne anděl kolébával,
dokud sem byl malé děťátko,
pod ní sem, ó sladká památko!
v chlapectví si nejraději hrával.

Pod lipou sem zřel i milovával
nejkrásnější Slávy děvčátko,
pod ní sem se s láskou, na krátko
trvající, smutně rozžehnával…

Pod lipkou mne také pochovejte,
aneb na hrob místo mramoru
slavostrom ten zasaditi dejte.

.

A samozřejmě se i v příštím čísle můžete těšit na připomenutí celé řady dalších, tentokrát především lidových písní a nebudou chybět již vyloženě letní pozvánky a tipy, kde na vás bude čekat stín zelených korun košatých lip.

Malý návrat k sochám boha moří

Lubomír Vyňuchal

V prvním čísle letošního Zpravodaje jste mohli zaznamenat stručnou historii přerovské sochy Neptuna, doplněnou následným výběrem dalších podobných plastik a reliéfů v rámci České republiky. Rád bych na tento text navázal jen krátkou vsuvkou a doplnil několik dalších míst, které se minule již nevešly. Jsem si téměř jistý, že alespoň jedno z nich budete znát.

Snad proto, že je ze zámku…

Renesanční fontána se sochou Neptuna stojí také uprostřed nádvoří zámku v **Náměšti nad Oslavou**. Toto dílo ze 70. let 16. století je připisováno kameníkovi italského původu (a zároveň také staviteli a hypotetickému autorovi projektu zámku) Giorgiu Gialdovi.

Náměšť nad Oslavou

Stojící bůh svírá oběma rukama trojzubec, jehož pozlacené ostří míří k nebi. Pravou nohou stojí na hlavě delfína, z rybí tlamy tryská proud vody. Fontána je napájena pomocí čerpadla z 36 metrů hluboké zámecké studny, která byla vysekána do skalního masivu již v 1. pol. 13. století.

Hned dvě totožné plastiky Neptuna můžete také objevit v areálu zámku Stekník na Žatecku. Radomilem Černým nedávno restaurovaný originál, jež byl přes 200 let součástí zahradní kašny, nahradila v roce 2025 kopie, tzv. výdusek. Původní socha boha moří sedícího na delfínovi a svými dlaněmi rozevírajícího jeho tlamu, se přemístila do vnitřních prostor zámku. Mimochodem víte, že zdejší zámek, od r. 2012 spravovaný NPÚ, je od podzimu roku 2023 zapsán společně s nedalekým Žatcem a okolní chmelařskou krajinou na seznam světového kulturního dědictví UNESCO?

Neptun ze Stekníku s restaurátorem Radomilem Černým. (zdroj: https://www.zamek-steknik.cz//)

Dolní část jižní fasády zámku v Telči, která je orientovaná do arkádově uzavřené zámecké zahrady, zdobí štukový renesanční reliéf s mytologickým figurálním námětem bo-

ha Neptuna (někdy se udává Pluta či Poseidona). Reliéf z počátku 70. let 16. století zobrazuje boha moří s trojzubcem, jež stojí v dvoukolovém voze taženém koňským čtyřspřežím. Popisované dílo zná snad každý Čech, neboť se objevilo mj. také ve známé pohádce „Pyšná princezna" z roku 1952.

Telč

Ještě upozorním na další zámeckou kašnu ze 2. poloviny 17. století. Stojí uprostřed nádvoří zámku v **Sokolově**. Byla vytesána z pískovce někdy kolem r. 1670 během nosticovské přestavby celého areálu. Vrchol kašny zdobí dvě malé sochy Tritónů, kteří zády k sobě původně v rukou svíraly kované trojzubce. Bůh Tritón byl synem Neptuna, případně se o Tritónech píše v množném čísle jako o poslech moře a protějších Najád. Lidé soškám říkají „Neptuni" a tento název udávají i některé průvodce (ostatně vizuálně nenajdete žádný rozdíl, ovšem vládce moře může být jen jeden). Kamenný sloup, nesoucí horní talířovou šestibokou vanu, doplňují reliéfní rostlinné motivy a především velký erb rodu Nosticů. Reliéf dvou Tritónů (příp. Neptuna a jeho syna) spatříte také na teatronu (barokním hledišti) v pražské Vrtbovské zahradě na svahu Petřína. Tato terasovitá zahrada italského typu patří k nejvyhledávanějším pražským památkám, přičemž vstup je zde zpoplatněn. Další sochy Tritónů najdete také na kašnách na nádvoří pražského Clam-Gallasova paláce (1714–1716, M. B. Braun), Havlíčkově náměstí v Havlíčkově Brodě (1740, Koudelova kašna, J. V. Prchal), před zámeckým skleníkem v Dobříši či u mostku v zámeckém parku v Liběchově. Na závěr jen dodám, že po Tritónovi je pojmenován největší měsíc planety Neptun a jeho jméno nese také celá řada lodí.

S ploutví v klíně

Jednou z nejstarších památek na starý **Most**, zaniklý díky těžbě uhlí, je kvarteto pískovcových soch, které jsou alegoriemi na přírodní živly. Všechny vznikly kolem roku 1715 v dílně sochaře Jana Brokoffa a původně byly součástí místní renesanční radnice (zbořena r. 1882), poté na obyvatele shlížely ze zvonice děkanského kostela, aby nakonec skončily v lapidáriu muzea. Dnes jsou usazeny na betonových soklech před budovou Magistrátu města Most. Alegorii Vody představuje socha stojícího obnaženého Neptuna. Svalnatý bůh, který původně v pravé ruce svíral kovaný trojzubec, má nakročenou levou nohu položenou na hlavě velké ryby s ozubenou tlamou. Ocas ryby s velkými šupinami zakončuje široká ploutev zakrývající bohův klín. Jen doplním, že tento zralý muž s plnovousem má na hlavě posazenou korunu (obruč s ozdobnými kuličkami doplněnou trojúhelníkovými špičkami). Aby byla situace genderově vyvážená, je třeba zmínit také představitelku alegorie Země, taktéž nahou římskou bohyni Céres. V obou případech jsou to v rámci Česka jedny z mála barokních soch, které vystrkují svá holá pozadí na městské úředníky.

Most

Více se k oslavám 50. narozenin kina Hvězda dozvíte v příloze Kultura Přerova.

Muzeum Komenského v Přerově zve na výstavu

KINO HVĚZDA

1976–2026

50 LET PŘEROVSKÉHO KINA

15.5.–15.11.2026

historický sál přerovského zámku, vstupné 40/20 Kč

Kulturní a informační služby Přerov

Olomoucký kraj

Přerov

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

KALENDÁRIUM MUZEA

22. 4. Den Země v ORNIS. Dopolední program v areálu ORNIS. Hravé aktivity o přírodě, ukázka odchytu a kroužkování ptáků, komentované prohlídky záchranné stanice. 9–13.30. Vstup zdarma

25. 4. Vernisáž sezónní výstavy MADE IN HELFŠTÝN. Výběr plastik vykovaných v hradní kovárně Helfštýna od počátku 80. let do současnosti. Vernisáž v 16.00. Výstava bude k vidění v Galerii na druhém nádvoří od 25. 4. do 25. 10. 2026, a to v rámci vstupu do hradu.

25. 4. Palác žije čichem. Speciální noční prohlídky Helfštýna s nevšedním programem. Akce bude probíhat od 19.00 do 23.00. Vstupné 200/100 Kč.

26. 4. Ze zámku na hrad. Spanilá jízda auto-moto veteránů z Přerova na hrad Helfštýn. Jízda a výstava historických auto a moto vozidel do roku výroby 1965. Očekávaný příjezd vozidel na hrad kolem 14.00.

3. 5. Vítání ptačího zpěvu – Přerov. Sraz v 7.00 u budovy ORNIS. Ukázka odchytu ptáků v zahradě ORNIS a procházka parkem Michalov.

9. 5. Klání dobrých duší. Setkání dobrovolníků, kteří dlouhodobě pomáhají Helfštýnu, spojené se soutěžním programem. Vstupné 200/100 Kč.

9. 5. Férová snídaně. Společná snídaně v trávě spojená s propagací regionálních a fair trade výrobků, krokety turnaj, sdílení. Za deště pod terasou. Od 9.30 v zahradě ORNIS.

10. 5. Den matek v muzeu: Hrnečky a lžičky. Tradiční výtvarnou dílnu u příležitosti svátku matek. Vyrobte si hrneček a lžičku na kávu nebo čaj! Vhodné pro děti od 3 let i pro tvořivé dospělé. Zájemce prosíme o rezervaci do 8. 5. 2026 na tel.: 581 250 531. Zámek, od 15.00 do 17.00 (poslední vstup možný v 16.00). Vstupné 60 Kč/osoba (v ceně 1 hrneček + 1 lžička).

12. 5. Vernisáž sezónní výstavy Pod křídly černohlávka: 100letí ČSO. Od 17.00 hodin v budově ORNIS.

14. 5. 50 let kina Hvězda. Vernisáž výstavy. Od 17.00 na nádvoří přerovského zámku.

17. 5. Vítání ptačího zpěvu – Malá Lipová. Ornitologická exkurze na hnízdiště vlh pestrých. Sraz v 8.30 u kostela v Rokytnici u Přerova.

19.–20. 5. Letní SWAP. Výměnný bazar letního oblečení, sběr oblečení od 12. 5. v otevírací době ORNIS; jen čisté, nepoškozené a neobnošené oděvy. Po oba dny 9.00– 17.00, budova ORNIS. Vstupné 40 Kč.

20. 5. Tvořivé středy v muzeu: Modurit je hit! Vyrábět budeme nejen figurky, ale i nábyteček do domečku pro panenky a další drobnosti. Zámek, od 15.00 do 17.00 hodin. Vstupné 40 Kč. Doporučujeme rezervaci na tel.: 581 250 531.

23.–24. 5. XVI. Ročník Festivalu vojenské historie. Přepestrá přehlídka skupin historického šermu z různých období válečných dějin. Více informací na https://festivalhelfstyn.cz/

30. 5. Botanická vycházka – rybníky v Předmostí. Vycházka s botanikem Zbyňkem Hradílkem. Sraz před prodejnou Lidl, Lipnická v 8.30 hod. Vstupné 40 Kč.

4. 6.Legenda Divokého Západu Buffalo Bill. Vernisáž výstavy. Od 17.00, nádvoří přerovského zámku.

12. 6. Muzejní noc. Bohatý program pro širokou veřejnost na přerovském zámku. Od 18.00 do 23.00. Více na www.prerovmuzum.cz. Vstupné 60/30 Kč.

13.–14. 6. ALTER-COFFEE. Festival plný kávy zaměřený na alternativní přípravy. Ochutnávky, doprovodný program, workshopy, ukázky příprav, pražení a povídání s odborníky. Vstupné 200/100 Kč.

17. 6. Tvořivé středy v muzeu: Pytlík plný her. Vyrobíme si pytlík plný kapesních her a vysvětlíme si pravidla k některým „retro" hrám. Zámek, od 15.00 do 17.00 Vstupné 40 Kč. Zájemce prosíme o rezervaci na tel.: 581 250 531.

20. 6. Helfštýnské ateliéry. Přehlídka profesí Muzea Komenského v Přerově pro malé i velké návštěvníky. Program probíhá v areálu hradu od 10.00 do 17.00. Vstupné 200/100 Kč.

21. 6. Den květů. Celodenní swap květin a knih o rostlinách, přednáška Tomáše Grima o ptácích a květinách (17.00), dílna, pletení věnečků, slunovratový oheň se zpíváním a opékáním špekáčků od 18.00. Od 14.00 do 20.00, zahrada ORNIS. Vstupné 40 Kč.

23. 6. Hmyzí domky. Dílna na výrobu hmyzích domků ze stavebnic. Rezervace na ornis@prerovmuzeum.cz nebo 581 219 910. Od 16.30 v budově ORNIS. Vstupné 200 Kč za stavebnici.

26. 6.–28. 6. HELL YES. Festival světla, digitálního umění a elektronické hudby. Exkluzivní proměna hradu Helfštýn pomocí videomappingu, 3D instalací a projekcí současných tvůrců. Kapacita návštěvníků omezena. Více informací na stránkách pořadatele, www.hellyes.cz.

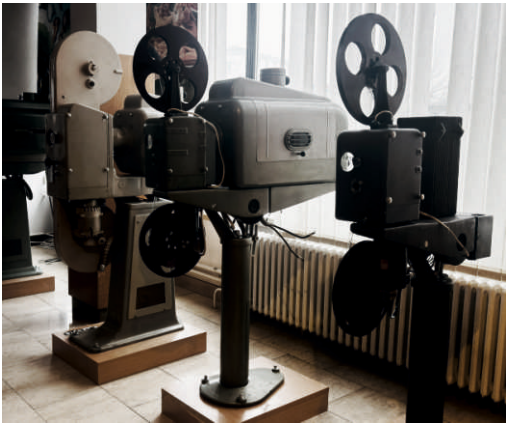
KULTURA PŘEROVA

duben–červen 2026

Co vás letos čeká v kině Hvězda ?

Kromě pestré nabídky filmů napříč žánry i věkovými kategoriemi také výstavy. Vždyť máme jubilejní narozeninový rok!

Výstava kinoprojektorů ve foyer kina Hvězda.
Návštěvníci si mohou po celý letošní rok prohlédnout kinoprojektory přerovské Meopty, které promítaly ve všech přerovských kinech. Zastoupení zde mají typy Meopton I, II, III a IV. Meopton I a II jsou projektory na 16mm filmy. Výrobu prvních profesionálních 16mm projektorů zahájila Meopta v roce 1947. Se stoupajícím zájmem o 35mm filmy následovala řada Meopton II, která se v Přerově vyráběla od roku 1949 až do začátku 60. let minulého století. Tento přístroj umožňoval i širokoúhlou projekci a snímání magnetického záznamu zvuku, za což si odnesl hlavní cenu ze světové výstavy EXPO 58. V roce 1961 byla zahájena výroba Meoptonu IV a Meopta jich zhotovila přes 10 000 kusů do celého světa. Meopton IV od roku 1976 nahradil přístroj stavebnicové koncepce MEO5X. Jeho dva zástupci jsou v projekční kabině přerovského kina funkční dodnes. Avšak v roce 2009 projekce ve Hvězdě přešly zcela na digitální formát, a tak 35mm projektory ustoupily modernímu digitálnímu projektoru s xenonovou výbojkou. Ten umožnil první 3D projekce v přerovském kině a v roce 2021 ho nahradil nejmodernější 4K laserový projektor, který svítí na polarizované 16metrové stříbrné plátno.
Přístroje na výstavu zapůjčilo Muzeum Komenského v Přerově, které je v loňském roce získalo do svých sbírek z majetku firmy Meopta.

Výstava **Z Přerova až do Hollywoodu** mapuje cestu a tvorbu Radima Zapletala a jeho týmu pro filmové produkce nejen u nás, ale i v Hollywoodu. Radim Zapletal se od 90. let věnuje výrobě filmových rekvizit, zejména lodí. Jeho plavidla jste mohli vidět například ve filmech Mlhy Avalonu, Van Helsing, Angelika (2012), ale také v seriálech Vikingové nebo Hra o trůny. Masky pak dodával pro snímek Vetřelec vs. Predátor. Nejnovějšími počiny jsou pak spolupráce s tvůrci filmů Nosferatu, Seveřan a Čarodějka. Za výpravu k filmu Čarodějka dokonce obdržel nejvyšší hollywoodské ocenění - Oscara. V letošním roce se můžeme těšit na film Válka s mloky, pro něhož Zapletalův tým dodával plavidlo. Ve foyer kina je vystavený člun z Angeliky, plány k lodím a na informačních panelech s fotografiemi a textem si mohou návštěvníci projít cestu řemeslníků a jejich děl až do filmových studií. Výstava je naplánována do konce října.

Od 12. května do 15. listopadu navštivte výstavu v Muzeu Komenského v Přerově.
Výstava k 50 letům kina Hvězda, bude průřezem od historie po současnost. K vidění bude zázemí promítače, artefakty spadající do doby, kdy kinu vládl 35mm film, ale také exponáty z doby novější po digitalizaci kina. Výstavu, která bude umístěna ve druhé polovině roku v historickém sále Muzea Komenského v Přerově zahájí ve čtvrtek v podvečer 14. května speciální vernisáž, jejíž součástí bude i koncert brněnské kapely ŽIVO. Stojí za ní kritiky ceněný skladatel a textař Ivo Cicvárek. Za své sólové album Velký svět (2013) byl nominovaný na Anděla a poslední album kapely ŽIVO - Morytáty a romance (2022) se objevilo v přednominaci na cenu Anděl. Kapela nebyla pro oslavy 50 let kina Hvězda vybrána náhodou. Protože její členové jsou s filmem a dokonce i přímo s přerovským kinem úzce spjatí. Bubeník Radim Grünwald se stará o přerovské kino po jeho technické stránce – nastavuje a čistí projektor, ladí zvukovou složku kina, podílel se na redigitalizaci a s neutuchající vervou hasí veškeré technické problémy tak rychle, že to ani diváci nepostřehnou. Ivo Cicvárek je zase dramaturgem České televize, kde se podílí na její filmové, seriálové i dokumentární tvorbě – film Veterán (režie Jan Hřebejk), seriál Boží mlýny (režie Jan Hřebejk), film Máma (režie: J. Strach) nebo film Lajf (režie: J. Strach). No a baskytarista Jakub Lutner je hlavně milovníkem dobré kinematografie. Aby taky ne, je totiž ze Zlína!
Na podzim výstavní maratón uzavřeme **prodejní výstavou portrétů českých herců, hereček pražského fotografa Marka Novotného**, který je hrdým pokračovatelem tohoto uměleckého řemesla svého otce Bohumila Novotného, významného českého reportážního fotografa. Tvorba Marka Novotného bude k vidění **v Galerii města Přerova** v měsíci říjnu a bude poslední výstavou před tradiční vánoční výstavou.

Kromě výstav nezapomínáme ani na děti a k 50. výročí kina Hvězda se můžou mimo jiné těšit již **26. dubna v 10.00 na Dětskou hitmánii s Elou a Tomem** - hudebně zábavný pořad pro děti v podání Elišky Novákové a Tomáše Hambálka za symbolických narozeninových 50 Kč.

Májové dny tradičně oživí komentované **prohlídky krytu** v kině Hvězda. 1. května to bude je samotná prohlídka krytu s průvodcem (vstupné 80 Kč) a 8. května pak prohlídku krytu doplní rovněž projekce dvou dokumentů: **Do krytů, Přerove!** a **Uranové legendy**. Zde si připravte 200 Kč na vstupné a také rezervujte tři hodiny volného času. Bude to stát za to!
Do krytů, Přerove! (43 minut) – snímek k prohlídce mapující výstavbu a období vzniku přerovského kina. Představte si město, které se mělo stát nedobytnou pevností v případě jaderné apokalypsy. Dokument Do krytů, Přerove! odkrývá fascinující tajemství betonových labyrintů skrytých přímo pod našima nohama. Nahlédněte do útrob přerovských krytů, které měly v dobách studené války zachránit tisíce životů. Skrze unikátní záběry i výpovědi pamětníků ožívá mrazivá historie i technický důvtip tehdejších inženýrů. Zjistěte, zda jsou tyto monumentální stavby stále připraveny na nejhorší, nebo se staly jen tichými svědky zapomenuté éry.
Uranové legendy (78 minut) Dokument mapuje poválečnou proměnu okolí Stráže pod Ralskem v centrum těžby uranu, které provázela vidina prosperity, ale i drsné pracovní podmínky a ekologické škody.

Dokončení na následujícíc straně.

Film Uranové legendy skrze osobní příběhy pamětníků odkrývá kontrasty tehdejšího „severočeského Klondiku“ a jeho sovětský vliv. Důsledky této éry, od zničené krajiny po zdravotní rizika, zůstávají v kontextu dnešních jaderných hrozeb stále aktuální.

A ještě na závěr zmíníme, že pro příznivce máme u příležitosti padesátin speciální designový merch k dostání na pokladně a k dispozici jsou i jubilejní sběratelské dárkové karty. Těšíme se na vás.

DLAŽKA V DUBNU

21. 4. IVAN HLAS TRIO (hospodské blues, městské balady i rokenrol, známého písničkáře doprovází skvělí muzikanti – kytarista Norbi Kovács a violoncellista Jaroslav Olin Nejezchleba, 19.30)

25. 4. ŠEDIVÁCI (country oslava jara s oblíbenou přerovskou kapelou, muzika k poslechu i tanci, stolová úprava sálu, bohaté občerstvení, 19.00)

Obě akce se odehrají v klubu TEPLO na Horním náměstí. Předprodej: Music-centrum – hudební nástroje, Wilsonova ulice. Bližší informace: www.dlazka.cz

KNIHOVNA JE ZDE PRO VÁS

21. 4. a 28. 4. Workshop fotografování – kurz pro začátečníky s Lukášem Zubíčkem, učebna MěK Přerov, Žerotínovo nám. 36, od 16.30 do 19.00 (jen pro předem přihlášené).

22. 4. „Potíže s mrkví“ s interaktivním čtením a zábavnými aktivitami – program pro rodiče s dětmi od 2 do 4 let v rámci projektu Bookstart – S knížkou do života, půjčovna pro děti, Palackého 1, od 9.00 (nutná rezervace).

29. 4. Súdán – cestovatelská přednáška Andrey Kaucké, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2, od 17.00.

4. 5. Jak na chytrý telefon a tablet – školení pro seniory s organizací Moudrá Sovička, učebna MěK Přerov, Žerotínovo nám. 36, od 14.00 do 18.00 (jen pro předem přihlášené).

5. 5. – 19. 5. Malování miniatur od A po Z: Jak se z figurky stane postava – kurz s Kristýnou Poláchovou, učebna MěK Přerov, každé úterý od 16.30 do 18.00 (jen pro předem přihlášené).

13. 5. Čtenářský klub – setkání čtenářů, učebna MěK Přerov, Žerotínovo nám. 36, od 17.00.

14. 5. – 15. 5. Prodej vyřazených knih a časopisů, suterén MěK Přerov, Žerotínovo nám. 36, od 8.00 do 17.00.

14. 5. Literární procházka – centrem města za knižní kulturou a literární historií se Zuzanou Paštrnákovou, začátek u knihovny na Žerotínově nám. 36, od 16.30 (nutná rezervace)

20. 5. Filipíny: Tisíce ostrovů pod jednou vlajkou – cestovatelská přednáška Lenky a Václava Špillarových, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2, od 17.00.

21. 5. Vyšívaná kabelka – kreativní lekce s Marcelou Voštinkovou, učebna MěK Přerov, Žerotínovo nám. 36, od 16.00 do 19.00 (jen pro předem přihlášené).

Putování po Súdánu

Návštěva Súdánu je pro mnoho lidí nepochopitelným nápadem. Horká pouštní nebezpečná země plná fundamentalistů – tak o ní píší média. V roce 2008 na dlouhé cestě napříč africkým kontinentem navštívili Andrea Kaucká a René Bauer Súdán vůbec poprvé – neklidnou zemi, kde se střetávají dva světy: arabský a černý. Tehdy největší země Afriky jim však ukázala jinou tvář a získala si je svou osobitostí, tajemnými památkami, zvláštním kouzlem, nádherným podmořským světem a především vstřícnými, přátelskými a pohostinnými lidmi. O zemi se nic nevědělo, o to více je Súdán dále lákal a přáli si jej poznat víc. Každý rok se tam proto vraceli a objevovali všechny zajímavé kouty této země, až do velké zásadní změny, nové občanské války. Přesto, že zemi nelze nyní navštívit, ona samotná a její lidé rozhodně stojí za zmínku. Andrea Kaucká představí Súdán posluchačům na cestovatelské přednášce již ve středu 29. 4. 2026 od 17 hodin v sále MZe ČR v Přerově na Wurmově ul. 2.

Jak se z figurky stane postava?

Chcete si úplně poprvé vyzkoušet malování fantasy miniatur, nebo už máte základ a rádi byste se posunuli dál? V třídílném kurzu vás provedeme celým procesem od kompletace figurky až po namalovaný model. Pracovat budeme s akrylovými barvami typu speedpaint (rychlé barvy, které v jednom kroku vytvoří barvu i stín) a kromě základního namalování si vyzkoušíme také pokročilejší techniky, díky kterým figurka na hrací desce ožije. Během tří lekcí kurzu na účastníky postupně čeká lepení + základní malování miniatury, seznámení se s pokročilejšími technikami a s efekty malování (pro zájemce i rychlíky) i finální doladění podstavce. Kurz je vhodný pro začátečníky i mírně pokročilé. Nepotřebujete mít žádné vlastní vybavení. **Kurz Malování miniatur od A po Z** se koná v učebně knihovny na Žerotínově nám. 36 ve dnech 5., 12. a 19. května (16.30–18.00). Nutná rezervace místa: tel. 581 334 069 nebo propagace@knihovnaprerov.cz.

Jaro v Hrubé Kotelně

Těšit se můžete na mezinárodní hudební festival, koncerty i přednášky

Dagmar Vobecká

9. 4. v 19.00
ŘEPKA ZPÍVÁ MATTERA
Budova A, sál Varna.
Švýcarské šansony v českém podání.
Písničkář Jan Řepka přeložil a přezpíval skladby kultovního švýcarského autora Mani Mattera. Na své si přijdou nejen milovníci starých německých dialektů, ale díky Řepkovu důvtipnému překladu také ti, kteří Schwyzerdüütsch nerozumí.
Vstupné: 200 Kč.
Rezervace:
https://www.janrepka.cz/shows/260409-prerov/.

16. 4. v 19.00
ROMANOVSKÁ – TICHÝ – HRUBÝ
Budova A, sál Varna.
V hlavní roli japonská citera zvaná koto.
Trio ve složení Anna Romanovská (housle a koto), Petr Tichý (kontrabas) a Michal Hrubý (klarinety, saxofon a flétny) se věnuje převážně volné improvizaci. Japonská třináctistrunná citera přináší do celkového zvuku orientální nádech.
Vstupné: 300 Kč.
Rezervace v kalendáři akcí na www.hrubakotelna.cz.

23. 4. v 19.00
TOMÁŠ NAJBRT A JANA MAGDALENA JANKŮ: LOUTNA A HARFA
Budova A, sál Varna.
Komorní koncert staré hudby.
Struny historických harf a louten přenesou publikum do minulosti. Představí mu španělskou renesanční hudbu a tvorbu žen – skladatelek napříč staletími: zazní skladby nejznámější francouzské trubadúrky Beatritz de Dia nebo německé mystičky a skladatelky Hildegard von Bingen či Gaspara Sanze a dalších.
Vstupné: 300 Kč.
Rezervace v kalendáři akcí na www.hrubakotelna.cz.

14. 5. v 17.00
ZDENĚK SCHENK: HRAD HELFŠTÝN V MORAVSKÉ BRÁNĚ. NEJVĚTŠÍ ARCHEOLOGICKÉ OBJEVY V POSLEDNÍCH 50 LETECH
Budova A, sál Varna.
Přednáška.
Přednáška zaměřená na nejzajímavější archeologické objevy učiněné v rozsáhlém areálu hradu Helfštýna, který patří k turisticky nejnavštěvovanějším památkám v Olomouckém kraji.
Vstupné: 50 Kč
Rezervace v kalendáři akcí na www.hrubakotelna.cz.

21. 5. v 17.00
MIROSLAV KARAS: ZPRAVODAJEM V RUSKU
Budova A, sál Varna.
Beseda s bývalým zahraničním zpravodajem České televize v Polsku a Rusku, poté ředitelem televizního studia Ostrava, o jeho pracovních, ale i soukromých zkušenostech a zážitcích.
Vstupné: 130 Kč.
Rezervace v kalendáři akcí na www.hrubakotelna.cz.

5. 6. v 19.30
CONCENTUS MORAVIAE: CLARINET FACTORY
Tovární areál Osmek, Za Mlýnem 56, Přerov.
Mezinárodní hudební festival s bohatým doprovodným programem od 13:00 po celé odpoledne.
Vernisáž výstavy grafických děl Venduly Chalánkové; vernisáž výstavy obrazů a site-specific instalace Portréty sladkosti Pavly Voborník Kačírkové; pečení s cukrářkou Yvonou dle Mářiny kuchařky z rodiny Leoše Janáčka; prohlídka bývalé továrny T. Hrubá; koncert pražského světově proslulého klarinetového kvarteta Clarinet Factory.
Vstupné: 350 Kč.
Předprodej vstupenek v Městském informačním centru nebo na adrese Hrubá Kotelna, Za Mlýnem 56, tel.: 602 553 260.
Informace k festivalu na: https://concentus-moraviae.cz/

11. 6. v 17.00
ŠÁRKA KRÁKOROVÁ PAJŮRKOVÁ: PROCHÁZKA MĚSTEM PŘEROVEM NA PŘELOMU 19.–20. STOLETÍ
Budova A, sál Varna.
Přednáška.
Společně s historičkou Šárkou Krákorovou Pajůrkovou a prostřednictvím dobových snímků Přerova se návštěvníci budou moci fiktivně projít ulicemi města na přelomu 19.–20. století a blíže se seznámí s jednotlivými významnými stavbami a jejich historií.
Vstupné: 50 Kč.
Rezervace v kalendáři akcí na www.hrubakotelna.cz.

Do 7. května
TOBI. PES, KTERÝ MĚ NAUČIL ŽÍT
Budova H, schodiště.
Výstava.
Otevřeno po-čt 9:00–16:00, vstup volný (po objednání u správce areálu, tel. 601 527 590).
Autorská výstava fotografií Markéty Vránové je intimní výpovědí o tragédii, odpuštění a lásce. Obrazem i slovem vypráví o osobní cestě po ztrátě malého syna a hledání nového světla s pomocí psa Tobiho. Smutný příběh se odehrál v Přerově, kam se autorka se svou výstavou nyní symbolicky vrací, aby jej uzavřela.

Do 28. 5.
STAVITELÉ TOVÁRNY
Budova A, sál Varna.
Výstava.
Dlouhodobá výstava připomíná čtyři stavitele, kteří se v letech 1917–1947 podíleli na dostavbách, přestavbách a přístavbách továrních objektů, do nichž své podnikání umístila přerovská továrnice Terezie Hrubá.

Do 31. 12.
TEREZIINA KUCHYŇ
Budova A, 1. patro.
Výstava.
Pohled do stylizované kuchyně zakladatelky továrny Terezie Hrubé z období kolem roku 1900 a připomenutí začátků jejího podnikání i rodinné historie.

Do 31. 12.
MIROSLAV STRAKA – OBRAZY A SOCHY
Budova H, vestibul ve 2. patře.
Prohlídku výstav v továrním areálu Osmek je doporučeno si předem objednat na e-mailu spolek@hrubakotelna.cz nebo telefonu 602 553 260. Vstup na všechny výstavy je volný.

Srdečně vás všechny zveme na jarní pořady Hrubé Kotelny. Kompletní přehled všech akcí najdete v kalendáři na našich webových stránkách.

www.hrubakotelna.cz

Přerovský hokej se blíží k velkému jubileu – stoletému výročí založení klubu. Hokejové zápasy se sice v Přerově hrály na rybníku už před první světovou válkou, organizovaná historie klubu ale začala až s datem 25. listopadu 1928. Právě v tento den byl pod SK Přerov založen odbor ledního hokeje.

Vladislav Chytil, dlouholetý trenér mládeže

Aleš Novotný

Po Vojtěchu Burianovi, kterého jsme si představili v minulém vydání, je další výraznou postavou historie přerovského hokeje Vladislav Chytil. Začínal jako hráč, ale později byl neodmyslitelně spjat s klubem jako trenér. Jeho pětatřicet let trvající trenérská dráha přinesla řadu úspěchů.

„Moje hokejové začátky směřují k nástupu do středního učiliště energetických rozvodných závodů v Přerově. Tenkrát jsme museli trénovat na zimním stadionu v Olomouci. Hráli jsme na učilištních turnajích například v Gottwaldově, Ostravě, Mohelnici nebo v Olomouci. Po nástupu na základní vojenskou službu jsem pak hrál za Duklu Horažďovice,“ vzpomíná Vladislav Chytil na svoje začátky.

„Když jsem se vrátil z vojny, tak jsem hrál dvě sezóny za Spartak Přerovské strojírny. Oddíl byl ale zrušen, proto jsem přestoupil do Meopty na nový stadion, kde jsem hrál se spoluhráči Gerešem, Palínkem, Hudcem, Barošem či Nakládalem.“

Začátkem sedmdesátých let však Chytil zahájil další etapu. Z role hráče se přesunul na trenérskou pozici. V tomto období se navíc v Přerově otevíral nový zimní stadion a hokej začal prudce nabírat na popularitě. Kromě prvního mužstva se rozrůstala i mládež. Právě tam nakonec našel místo.

Trenér Vladislav Chytil se synem Lubošem, bývalým extraligovým rozhodčím

„Byl jsem požádán lídry družstva Gerešem a Hudcem, jestli bych nevzal funkci trenéra. Výbor klubu to schválil a vyslal mě na trenérský kurz třetí třídy, který se konal v Opavě. Byla to ještě sezóna na přírodním kluzišti, ale další už se hrála na ploše nového zimního stadionu. Tým jsme posílili, a navíc přišel pan Urban, jako trenér mužů. Bylo potřeba zajistit, aby trenér pracoval na plný úvazek. Já jsem to dělal při zaměstnání a to nešlo. Převzal jsem tedy dorostence, a tím začala moje trenérská dráha převážně u mládežnických družstev. Bylo to od roku 1973,“ popisuje Chytil.

Trenérská kariéra Vladislava Chytila přinesla u přerovské hokejové mládeže celou řadu úspěchů. I díky spádovým hokejovým třídám na Základní škole Jeremenkova (dnes Želatovská) se totiž v Přerově dařilo vychovávat výborné hráče.

„Za největší úspěchy považuji postupy do nejvyšší soutěže dorostu a později i juniorů. S dorostenci jsem postupoval třikrát. Poprvé to bylo v sezóně 1979/80, kdy hlavními aktéry byli Roman Ryšánek, Jan Klimecký, Josef Málek a Luděk Chytil. Po nich přišli Petr Gereš a Radek Měsíček, oba byli tehdy v reprezentaci ČSSR do 16 let. Další postup dorostu, navíc bez ztráty jediného bodu, byl s družstvem složeným z talentovaných hráčů jako Roman Kaděra nebo Karel Plášek. Třetí pak vybojovali například Josef Hrabal, Antonín Sprušil nebo Martin Zaťovič. Tehdy byl mým asistentem Aleš

Verlík,“ vypočítává Chytil výborné sezóny, které končily sladkou tečkou.

„S juniory jsem postupoval do tehdejší 1. ligy s hráči, jako byli Martin Vojtek, Milan Ministr, Karel Plášek, David Kudělka, Tomáš Sýkora, Daniel Faltynek nebo Vladimír Kočara. Po reorganizaci soutěží byla zavedena extraliga dorostu i juniorů a nám se hned v první sezóně 1995/96 podařilo postoupit přes silné celky Vsetína a Jindřichova Hradce. V týmu jsem měl například Petra Bureše, Stanislava Svozila, Tomáše Sýkoru, Vladimíra Kočaru nebo Erika Kohúta,“ vzpomíná na další dekádu, devadesátá léta.

„Extraligu juniorů jsem pak trénoval s Jaroslavem Řezáčem a jako nováček jsme si vedli velmi dobře. Postoupili jsme společně se Zlínem, Plzní a Slavií Praha do finále. To se hrálo systémem play-off a nakonec jsme skončili čtvrtí. Z hráčů byli nejlepší Lakosil, Holík, Ryšavý, Martinák nebo Sýkora. Téměř všichni se pak uplatnili v seniorských soutěžích,“ vzpomíná na výsledky své kvalitní trenérské práce Vladislav Chytil.

Předání dresu a dárkového koše k 80. narozeninám Vladislava Chytila před zápasem se Slavií Praha - 3. března 2018 (foto: Jan Gebauer)

„Samozřejmě musím zmínit také účast na Mistrovství republiky v roce 2001, kdy jsem byl pověřen vedením výběru kraje severní Moravy. S hráči ročníku 1986 jsme tehdy vybojovali první místo. Z přerovských odchovanců jsem měl v týmu obránce Jana Švrčka, který pak odehrál řadu sezón v naší extralize,“ uzavírá Vladislav Chytil.

Výraznou stopu v hokeji zanechal i jeho syn Luboš, který se prosadil jako čárový rozhodčí. Téměř deset sezón pískal českou extraligu. Po ukončení aktivní kariéry se přesunul do funkce svazového delegáta a působí také jako člen Komise rozhodčího Českého svazu ledního hokeje.

OSLAVY 1. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ

V květnu 1946 se v Přerově konaly velkolepé oslavy 1. výročí Přerovského povstání a osvobození. Již 1. května byly v ulicích města slavnostně odhaleny pamětní desky v místech, kde před rokem padli občané v boji s okupanty. Odpoledne se oslavy přesunuly na náměstí, kde o významu 1. května 1945 promluvil ministr obrany gen. L. Svoboda. Druhý den následovalo odhalení památníku v místě popravy 21 zatčených účastníků povstání na lazecké střelnici u Olomouce. Na paměť osvobození města byl pak 8. května veřejnosti předán památník, umístěný v místě vstupu jednotek Rudé armády do Přerova. Hlavní oslavy se odehrály 9. května, přičemž byly odhaleny pamětní desky S. Kratochilovi a J. Gayerovi na sokolovně a v Mostní ulici. Slavnost pokračovala na Masarykově náměstí, kde byla za doprovodu slavnostních fanfár a před čestnou rotou vztyčena státní vlajka. Vrchol představovalo předání válečných křížů rodinám umučených odbojářů a závěrečné slavnostní defilé ulicemi města.

Honosné spínadlo šatu z konce bronzového věku

Aleš Drechsler

Jedna z nejkrásnějších ukázek ženského šperku bronzové epochy, kterou z Přerovska známe, byla náhodně nalezena v roce 1986 při výsadbě lesní školky severovýchodně od hradu Helfštýna v trati „Pohanec“. Pravěký šperk byl zachráněn díky tehdejšímu správci hradu Karlu Bubeníčkovi, jenž jej předal archeologovi Jiřímu Pavelčíkovi. Spona se stala součástí archeologické sbírky Muzea Komenského v Přerově a návštěvníci ji mohou obdivovat ve stálé expozici Archeologie Přerovska.

Devatenáct centimetrů dlouhý bronzový předmět představoval původně štítek masívní dvoudílné spony. Druhý samostatný díl spony – bronzová jehlice – se bohužel nedochovala. Štítek spony byl na obou delších stranách původně zakončen efektními spirálovitými růžicemi, z nichž jedna se rovněž nedochovala, a růžice na opačném konci pak jen v silně deformované podobě. Štítek pokrývá bohatá rytá a vybíjená výzdoba, příznačná pro období pozdní doby bronzové, kdy ji prehistorický kovotepec zhotovil. Ornamenty v sobě nesou symboliku období popelnicových polí a sestávají ze čtveřic a trojic rýh, které jednak lemují obvod štítku a také jeho plochu člení na pět částí. Ústřední motiv ve středovém výzdobném poli představují ryté koncentrické kružnice s drobnou středovou pukličkou, vně lemované kružnicí vybíjených bodů, což zřejmě představuje zobrazení slunečního symbolu, častého námětu umělců doby popelnicových polí, jehož časté ztvárnění jistě souviselo s kultem a vírou bronzového věku. Výzdobu štítku ještě doplňují obdobně utvářené ryté půloblouky.

Dvoudílná bronzová spona se užívala obdobně jako dnešní zavírací špendlík. Lidé jimi nejčastěji spínali plášť. Šperk tohoto typu patřil k součástem kroje výše postavených žen, snad příslušnic rodin předáků komunit či představených rodů. V archeologické terminologii předmět patří ke skupině spon typu Křenůvky – Domaniža, nazvaných dle lokality na Prostějovsku a slovenském Považí, jež prosluly nálezy bronzových depotů (hromadných uložení bronzů). Kovotepci doby popelnicových polí je zhotovovali někdy v 10. století před Kristem.

Nález bronzové spony na hradním vrchu Helfštýn není náhodný, neboť právě v pozdní době bronzové (10. – 9. století př. Kr.) lid slezské fáze kultury lužických popelnicových polí na temeni kopce vybudoval opevnění, jehož pozůstatky se v jeho jihozápadní části dochovaly do dnešních časů. Nevíme také, zda 6 – 7 ha rozsáhlé hradiště bylo trvaleji obydleným centrem oblasti, příležitostným refugiem, nebo plnilo jiné role, např. také jako oblastní středisko náboženského kultu. Není v této souvislosti bez zajímavosti, že právě svrchu popsaná helfštýnská honosná bronzová spona dle dnes již neověřitelných informací pocházela též z rozsáhlejšího bronzového depotu, který byl ovšem rozchvácen…

KINO JAS

Fotografie z přelomu 60. a 70. let upomíná na dobu, kdy dominantu Mostní ulice tvořila budova první přerovské sokolovny, jež se ale do novodobé historické paměti města více zapsala jako kino. Stavba dle návrhu zednického mistra Františka Pivného byla zahájena v březnu 1896 a k slavnostnímu otevření došlo v srpnu roku následujícího. Dalších téměř 40 let sloužila tělovýchovným a kulturním účelům Sokola, než byla v roce 1936 nahrazena funkcionalistickou novostavbou vybudovanou na protilehlém břehu Bečvy. Stará sokolovna však „nezahálela" a prošla přestavbou na biograf, protože v rámci přerovského Sokola fungoval také kinoodbor, který však do té doby mohl promítat pouze dvakrát týdně.

Přestavba podle plánu městského stavitele a činovníka Sokola Stanislava Andrlíka byla dokončena na jaře 1937 a od 24. dubna sloužilo nové kino, pojmenované Bio Sokol, veřejnosti. Kapacita zařízení, které bylo brzy přejmenováno na kino Alfa, činila 720 míst (z toho 180 na balkoně) a část sedadel se nacházela v dvoumístných nebo šestimístných lóží. Sedadla byla instalována stupňovitě, takže ve všech řadách byl divákům umožněn volný výhled na plátno, což ve starších kinech chybělo. V roce 1941 pak došlo v rámci propagandistické kampaně okupantů k přejmenování na Viktoria. Po okupaci nastává zásadní změna existence, když je na podzim 1945 vyhlášeno znárodnění kinematografie, jež má ovlivnit nejen výrobu filmů, ale i jejich distribuci a provoz samotných kin. Správa Jasu tak formálně přechází pod městský národní výbor. Další předěl v historii nastává po mocenském převratu KSČ v únoru 1948, přičemž kino dostává ideologicky přijatelné a zároveň jednotné jméno Jas. Toto pojmenování nesla současně kina v mnoha dalších městech (nejblíže např. v sousedním Prostějově) a obdobně univerzální byly nové názvy pro ostatní přerovská kina – Oko pro bývalou Oranii na náměstí Svobody a Svět pro stísněnou „blechárnu" (dříve Sport) ve Wurmově ulici. Kina byla v té době spravována přes kulturní organizaci Dům osvěty, která sídlila v Městském domě. Dům osvěty provozoval rovněž putovní kino, kdy promítač objížděl s projektorem a plátnem vesnice, kde chyběl funkční biograf (po znárodnění v mnoha vesnicích zanikala zařízení provozovaná Sokolem a dalšími spolky). Kvalitativního posunu se přerovští diváci dočkali na přelomu let 1957 a 1958, kdy bylo kino Jas přestavěno pro širokoúhlou projekci, přičemž jeho promítací kabina byla modernizována novými 35mm projektory Meopton III přerovské značky Meopta. Díky zapojení odborníků z Ústavu pro výzkum optiky a jemné mechaniky bylo od ledna 1958 možné promítat i filmy formátu Cinemascope (tj. 2,55 : 1), což Přerovu přineslo celostátní prvenství. Pokrok si však žádal budování nových specializovaných objektů, a tak v 60. letech vedení města uvažuje o výstavbě moderního kina, a to v souvislosti s plánem na vybudování nového centra města, jež mělo vzniknout u Čechovy ulice, která tvořila přímou spojnici s nádražím a zároveň se nacházela blíže vznikajícím sídlištím Šířava. V mezičase však dochází k rozšiřování sítě kin – v letech 1957 až 1973 působí ve výpravní budově ČSD Kino cestujících a v roce 1964 je v Předmostí otevřeno kino Panoráma, vybudované v objektu bývalé orlovny. Nové kino Hvězda pak bylo dokončeno v roce 1976, načež od nového roku 1977 byl ukončen provoz v kině Jas, protože se nacházelo v asanačním pásmu. Demolice proběhla ale až na podzim 1988, a tak v roce 1978 budova posloužila jako dočasné útočiště pro pracoviště státní spořitelny a později zde sídlila ještě prodejna obuvi. Na závěr můžeme doplnit, že koncem 60. let, kdy vznikl přiložený snímek, navštěvovalo přerovská kina ročně kolem 480 tisíc diváků, tj. průměrně 1300 denně.

Petr Sehnálek

ZPRAVODAJ MUZEA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, DUBEN–ČERVEN 2026

Texty: Veronika Balajková, Jan Doubek, Aleš Drechsler, Radim Himmler, Marta Konířová, Andrea Kopečková, Helena Kovářová, Svatava Měrková, Aleš Novotný, Petr Sehnálek, Zdeněk Schenk, Jana Trtíková, Dagmar Vobecká a Lubomír Vyňuchal

Foto: Muzeum Komenského v Přerově, MěK, HC Zubr Přerov, Kino Hvězda Přerov, MěK Přerov, Jan Doubek, Iveta Juchelková, Zdeněk Schenk a Lubomír Vyňuchal

Redakce a grafická úprava: Kristina Sehnálková

Korektury: Eva Uhlířová

Vydalo Muzeum Komenského v Přerově, p.o., Horní nám. 7/7, 750 02 Přerov IČO: 00097969. Zaregistrováno MK ČR pod zn. MK ČR E 21496. Čtvrtletník - periodický tisk územního samosprávného celku. Vyšlo 13. 7. 2026 v Přerově. Příští číslo vyjde 13. 4. 2026. Tisk SUGESTO s.r.o.

Změna programu vyhrazena!

V rámci akcí pořádaných Muzeem Komenského v Přerově, p. o., budou pořizovány obrazové a zvukové záznamy za účelem prezentace organizátora akce. Muzeum Komenského v Přerově, p.o., nenese odpovědnost za záznamy pořízené a zveřejněné jinými subjekty. http://www.prerovmuzeum.cz/img/muzeumum/GDPR/2018_05_Informace_o_zpracovani_osobnich_udaju_web.pdf. Muzeum Komenského v Přerově je zřízeno a financováno Olomouckým krajem.